

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

OULUN YLIOPISTON KAUPPAKORKEAKOULU

Heikkinen Arla

MAAHANMUUTON ALUEELLISET TYÖMARKKINAVAIKUTUKSET

Pro gradu – tutkielma

Taloustiede

Toukokuu 2016

Yksikkö Oulun yliopiston kauppakorkeakoulu			
Tekijä Heikkinen Arla		Työn valvoja Svento, R., professori	
Työn nimi Maahanmuuton alueelliset työmarkkinavaikutukset			
Oppiaine Yleinen taloustiede	Työn laji Pro gradu	Aika toukokuu 2016	Sivumäärä 69
Tiivistelmä <p>Tutkielman tavoitteena on tutkia maahanmuuton vaikutusta alueen talouteen, tuotantoon ja etenkin sen työmarkkinoihin. Erityisesti keskitytään tutkimaan muutoksia alueen eri alojen palkkatasoissa ja työllisyydessä. Keskeisenä tutkimuskysymyksenä on aiheuttaako maahanmuutto työttömyyttä. Aihetta tutkitaan tutustumalla maahanmuuton historiaan ja nykypäivään Euroopassa sekä Suomessa. Esitellään myös laajasti aiempaa kirjallisuutta, eri teorioita sekä empiirisiä tutkimuksia maahanmuutosta ja sen vaikutuksista eurooppalaisiin työmarkkinoihin. Lisäksi tutkitaan lähemmin suomalaisia työmarkkinoita ja niiden toimintaa.</p> <p>Tutkielmassa esitellään empiirinen tutkimus maahanmuuton vaikutuksista Suomen maakuntien työmarkkinoihin. Tämä tutkimus suoritetaan estimoimalla erilaisilla ekonometrisillä malleilla maahanmuuton vaikutusta maakuntien kokonaistyöllisyyteen ja – työttömyyteen. Tutkimusten tulosten mukaan maahanmuutto ei nosta alueellista tai kansallista kokonaistyöttömyyttä. Maahanmuutto itseasiassa nostaa alueen kokonaistuotantoa lisäämällä työvoiman määrää ja tuottavuutta. Toisaalta se voi nostaa työttömyyttä varsinkin matalapalkka-aloilla lisääntyneen kilpailun takia. Maahanmuutto vaikuttaa myös alueen palkkoihin laskemalla palkkatasoa, kun työvoiman tarjonta lisääntyy. Palkkojen muutos on sitä suurempi, mitä enemmän maahanmuuttajien koulutustausta eroaa kohdemaakuntien väestön koulutustaustasta. Tästä voi seurata eri työntekijäryhmien eriarvoistumista, jota voitaisiin ehkäistä houkuttelemalla maakuntiin enemmän korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia. Mikäli tunnetaan maahanmuuton eri vaikutukset alueiden työmarkkinoihin, on mahdollista ehkäistä siihen liittyviä ongelmia sekä maksimoida maahanmuuton positiiviset vaikutukset alueen tuotantoon ja kilpailukykyyn.</p>			
Asiasanat Työllisyys, työttömyys, palkka, tuotanto			
Muuta tietoja			

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	MAAHANMUUTTO	9
	2.1 Maahanmuuton käsitteistö	9
	2.2 Muuttoliikkeet Euroopassa	11
	2.3 Maahanmuutto Suomessa	13
	2.4 Muuttoliikkeiden syyt	16
	2.5 Maahanmuuton kesto	19
	2.6 Maahanmuuton vaikutus talouskasvuun	20
3	MAAHANMUUTTAJAT TYÖMARKKINOILLA	24
	3.1 Maahanmuuton vaikutus talouden tuotantoon sekä palkkatasoon.....	25
	3.1.1 Suljetun talouden teoria	27
	3.1.2 Avoimen talouden teoria	30
	3.1.3 Palkkatason muutos empiirisissä tutkimuksissa	32
	3.2 Maahanmuutto ja työttömyys	34
	3.3 Työvoiman liikkuvuus	40
	3.4 Maahanmuuttajat suomalaisilla työmarkkinoilla.....	41
4	MAAHANMUUTON ALUEELLISET TYÖLLISYYSVAIKUTUKSET ..	46
	4.1 Pische & Velling (1997): Maahanmuuton alueelliset työllisyysvaikutukset Saksassa	46
	4.1.1 Ekonometriset mallit	48
	4.1.2 Tutkimuksen tulokset	51
	4.2 Maahanmuuton alueelliset työllisyysvaikutukset Suomessa: empiirinen tutkimus.....	54
	4.2.1 Aineisto	55
	4.2.2 Tutkimuksen kulku	56
	4.2.3 Tutkimuksen tulokset.....	59

5	YHTEENVETO	65
6	LÄHTEET	67

KUVIOT

Kuvio 1. Suomen nettomaahanmuuton kehitys vuosina 1990–2013	14
Kuvio 2. Väkiluvun muutos syntyperän mukaan 1990–2014 (Suomen virallinen tilasto 2015b).....	15
Kuvio 3. Maahanmuuttajien itsevalikoituminen (Borjas 1994:1691).....	18
Kuvio 4. Maahanmuuton vaikutus talouden työväestön määrään, palkkatasoon ja tuotantoon (mukaillen Borjas 1995:7).	25
Kuvio 5. Suomen työttömyysasteen kehitys vuosina 1990–2013	37
Kuvio 6. Työttömyysprosentti ja ulkomaalaisten osuus väestöstä 14 OECD-maassa vuonna 1991 (mukaillen Zimmermann 1995:54).	39
Kuvio 7. Työttömyysprosentti ja ulkomaalaisten osuus väestöstä 14 OECD-maassa vuonna 2013.	40

TAULUKOT

Taulukko 1. Maahanmuuttajat koulutustason mukaan prosenttiosuutena koko maan maahanmuuttajista 2005/06.	29
Taulukko 2. Maahanmuuton vaikutus palkkatasoon Euroopassa (mukaillen Moisala 2004).	33
Taulukko 3. Työttömyysasteet maakunnan mukaan 2014/IV - 2015/IV (Suomen virallinen tilasto 2015a).....	36
Taulukko 4. Maahanmuuttajien vaikutus alueellisiin työmarkkinoihin (mukaillen Pische & Velling 1997:601).	52
Taulukko 5. Maahanmuuttajien vaikutus alueellisiin työmarkkinoihin Suomessa	60

1 JOHDANTO

Viime vuosikymmenellä alkanut lama on alkanut viimein osittain hellittää ja varsinkin USA:n työllisyysluvut ovat parantuneet huomattavasti. Suomen tilanne ei kuitenkaan näytä edelleenkään juuri parantuvan. Kansainvälinen kilpailukykyämme ja työllisyystilanteemme laahaa muiden Euroopan maiden jäljessä.

Euroopan komission ylläpitämän Eurostat:in tilaston (2015a) mukaan Suomen kausitasoitettu tuotanto on ollut viime aikoina useimmiten negatiivisen puolella. Esimerkiksi vuoden 2014 ensimmäisen neljänneksen tuotanto supistui 0,1 prosenttia Suomessa, kun se on EU-maissa keskimäärin noussut 0,4 prosenttia. Sama trendi on jatkunut tähän päivään asti.

Toisen Eurostat:in julkaisun (2015b) mukaan ensimmäistä kertaa finanssikriisin alkamisen jälkeen 20–60 vuotiaiden työllisyystilanne Euroopan Unionin alueella nousi 69,2 prosenttiin vuonna 2014. Saksan työllisyysluku 77,7 prosenttia on jo saavuttanut Europe 2020 -työllisyystavoitteen, joka on 75 prosentin keskiarvo EU-maille. Ruotsin työllisyysprosentti oli vuonna 2014 jo huima 80 prosenttia. Suomen työllisyysprosentti sen sijaan laski samana vuonna 73,3 prosentista 73,1 prosenttiin. Tämä kuulostaa hälyttävältä Suomen työllisyystilanteen kehityksen kannalta.

Usein kuulee yleisessä keskustelussa maahanmuuttajia syytettävän nykypäivän huonosta työllisyystilanteesta. Tiedyt poliittiset puolueet sekä Suomessa että ympäri Eurooppaa ovat arvostelleet maahanmuuttoa kovasanaisesti ja väittäneet sen olevan syytä suureen työttömyyteen. Voiko maahanmuutto todella johtaa kotimaisten työntekijöiden kasvaneeseen työttömyyteen? Tälle kysymykselle pyritään tässä tutkielmassa löytämään vastauksia.

”Suomi tarvitsee vuosittain 34 000 nettomaahanmuuttajaa, jotta työvoima ei lähivuosikymmeninä supistuisi. Vuotuisen maahanmuuton pitäisi miltei kaksinkertaistua nykyiseltä noin 18 000 maahanmuuttajan tasolta.” Näin kertoo Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVA:n (2015) analyysi. Sen mukaan Suomen työikäinen väestö vähenee noin 10 000 henkilön vuosivauhtia ja olemassa olevat

työttömien työnhakijoiden ja opiskelijoiden reservit ovat riittämättömät sen korvaamiseen.

Maahanmuutto on siis Suomen talouden tulevaisuuden kannalta erittäin ajankohtainen ja tärkeä tutkimuskohde. Mikäli maahanmuutolla voisi olla mahdollisuus parantaa työllisyystilannettamme sekä nostaa kansainvälistä kilpailukykyämme ja näin osaltaan parantaa kotimaan taloustilannetta tulevaisuudessa, tätä mahdollisuutta tulisi tutkia.

Kuitenkin, vaikka maahanmuuttoa esitetäänkin lääkkeeksi kotimaan työvoimapulaan, ei maahanmuuttokysymyksestä millään tunnuta pääsevän yksimielisyyteen. Aihe herättää paljon tunteita ja varsinkin kriittiset mielipiteet ovat jatkuvasti ja näkyvästi esillä politiikassa sekä mediassa: Euroopan komission Eurobarometri 71:n (2010) mukaan joka toinen EU:n kansalainen uskoo vähemmistöryhmien kasvun johtavan korkeampaan työttömyyteen omassa maassaan. Vain noin kolmasosa uskoo maahanmuuton korjaavan väestön ikääntymisestä aiheutuvaa työvoimapulaa. Olisikin ensiarvoisen tärkeää, että saatavilla olisi kiistatonta tutkimustietoa. Tällä hetkellä aiheesta tehtyjen tutkimusten tulokset ovat epäselviä, vaikkakin yleisesti maahanmuuton vaikutukset alueellisiin työmarkkinoihin näyttäisivät jäävän suhteellisen pieniksi. Asiasta on vaikea esittää yhtä oikeaa totuutta. Tulevaisuudessa meidän on kuitenkin väistämättä tehtävä maahanmuuttoa koskevia poliittisia päätöksiä, joita tukemaan tarvitsemme yleisesti hyväksyttyä faktatietoa.

Tutustuin tähän erittäin mielenkiintoiseen aiheeseen tehdessäni kandidaatintutkielmaa maahanmuuton taloudellisista vaikutuksista, mutta tuntui, että raapaisin vain aiheen pintaa. Siksi haluan nyt jatkaa tutkimista tarkemmin sekä laajemmin ja toivon saavani syvemmän ymmärryksen aiheeseen.

Tässä Pro-gradu – tutkielmassani haluan siis tarkastella maahanmuuton vaikutuksia alueellisten työmarkkinoiden toimintaan tuomalla yhteen aiempaa kirjallisuutta sekä empiirisiä tutkimuksia. Aiempaa tutkimusta on saatavilla laajasti ja monelta mantereelta, mutta tässä työssä keskitytään Euroopan alueella tehtyihin tutkimuksiin.

Kappaleessa kaksi esitellään maahanmuuton lähihistoriaa ja nykypäivää Euroopan alueella ja Suomessa, sekä näiden muuttoliikkeiden alueellisia vaikutuksia valtioiden

talouteen. Luvussa määritellään tärkeitä tutkielmassa käytettäviä käsitteitä, joista tärkeimpänä on itse maahanmuuton käsite. Kuka oikeastaan on maahanmuuttaja? Miksi tällainen ilmiö on syntynyt ja näyttäisi olevan jatkuvasti kasvamassa? Mikä vaikuttaa maahanmuuttopäätökseen ja kuinka maahanmuuttajat vaikuttavat kohdemaan talouteen?

Kolmannessa kappaleessa keskitytään alueellisten työmarkkinoiden toimintaan ja pyritään eri teorioiden kautta selvittämään, mitkä tekijät niihin vaikuttavat. Tutkitaan työmarkkinoiden erikoispiirteitä, kuten työvoiman jakautuminen aloittain matala- ja korkeapalkka-aloille tai palkkataso, ja miten maahanmuutto niihin vaikuttaa. Kappaleessa tutustutaan myös työvoiman komplementaarisuuden sekä substituution käsitteisiin. Lisäksi tutkitaan empirian valossa aiheuttaako maahanmuutto työttömyyttä.

Neljännessä kappaleessa tutustutaan saksalaisten taloustieteilijöiden J. Pischen ja J. Vellingin empiiriseen tutkimukseen, joka käsittelee maahanmuuton vaikutuksia Saksan talousalueiden työllisyyteen. Sen jälkeen pyritään tämän tutkimuksen hengessä estimoimaan maahanmuuton vaikutusta Suomen maakuntien alueellisten työmarkkinoiden työllisyyteen ja työttömyyteen mahdollisimman hyvin alkuperäistä tutkimusmenetelmää noudattaen. Lopuksi pohditaan tulosten merkitystä maakuntien työmarkkinoiden toiminnan sekä työntekijöiden hyvinvoinnin kannalta.

2 MAAHANMUUTTO

Muuttoliikkeet, toisin sanoen maahanmuutto, ei ole ollenkaan niin uusi ilmiö, kuin median uutisoinnin ja yleisen keskustelun innokkuudesta voisi päätellä. Ihmiset ovat aina muuttaneet paikasta toiseen muun muassa ruuan perässä tai paremman elinympäristön toivossa. Suuriakin muuttoliikkeitä on historiassa esiintynyt, mutta maahanmuuton mieltäminen poliittiseksi ja jopa yhteiskuntarauhaa uhkaavaksi ongelmaksi on verrattain uusi asia. Kuten johdannossa kerrotaan, joka toinen EU:n kansalainen uskoo vähemmistöryhmien kasvun johtavan korkeampaan työttömyyteen omassa maassaan, ja kaksi kolmasosaa eurooppalaisista ei usko maahanmuuton korjaavan väestön ikääntymisestä aiheutuvaa työvoimapulaa. Joka tapauksessa se koetaan asiaksi, jota täytyy säännellä, ja jopa uhkaksi, jolta täytyy suojautua.

Tässä kappaleessa esitellään ensin tärkeää maahanmuuton käsitteistöä. Seuraavaksi käsitellään teoriaa muuttoliikkeiden taustalla olevista tekijöistä ja analysoidaan maahanmuuton keston merkitystä kohdemaan taloudelle, sekä sen taloudellisia vaikutuksia.

2.1 Maahanmuuton käsitteistö

Maahanmuuttajan määrittelemisen vaikeus tuli minulle kandidaatintutkielmani alussa yllätyksenä. Ei ole olemassa yhtä ja yksiselitteistä määritelmää siitä, kuka on maahanmuuttaja. Käsittepareja maahanmuuttaja ja siirtotyöläinen sekä pakolainen ja turvapaikanhakija käytetään usein virheellisesti synonyymeina. Usein jopa nämä kaikki niputetaan samaksi ryhmäksi, käyttäen kaikista näistä ihmisryhmistä samaa maahanmuuttaja -nimitystä ikään kuin sateenvarjoterminä. Määritelmä tuntuu lisäksi riippuvan asiayhteydestä ja vaihtelevan puhujan mukaan. Tutkielmani kannalta on kuitenkin erittäin tärkeää löytää tarpeeksi tarkka määritelmä, jota voin käyttää johdonmukaisesti ilman sekaannuksen vaaraa.

Väestöliiton (2013) mukaan maahanmuuttajaksi kutsutaan Suomeen muuttanutta ulkomaan kansalaista, jonka aikomus on asua Suomessa pysyvämmiin, kuin vain tilapäisesti. Yleisimpiä syitä Suomeen muuttoon ovat Väestöliiton mukaan esimerkiksi työ, opiskelu tai perhe. Lisäksi henkilöön, joka on syntynyt Suomessa, mutta jonka

toinen, tai molemmat vanhemmista eivät ole syntyperäisiä suomalaisia, voidaan myös toisinaan viitata termillä (toisen sukupolven) maahanmuuttaja.

Siirtotyöläinen on henkilö, joka tilapäisesti muuttaa toiseen maahan nimenomaan työn vuoksi. Esimerkiksi lyhyelle työkomennukselle tai kausityöhön, kuten marjanpaimintaan, tulevaa henkilöä ei siis lasketa tilastoissa maahanmuuttajaksi, vaan siirtotyöläiseksi (Väestöliitto 2013). Euroopassa siirtotyöläisyydellä on pitkät perinteet. Esimerkiksi Saksaan muutti toisen maailmansodan jälkeen paljon siirtotyöläisiä, sillä sodan jälkeiseen jälleenrakennukseen tarvittiin huomattavan paljon työvoimaa, jota houkuteltiin niin kutsutulla siirtotyöohjelmalla lähinnä Etelä-Euroopasta. (Pische & Velling 1997.)

Paluumuuttaja on henkilö, joka on asunut syystä tai toisesta pitempään ulkomailla ja palaa takaisin alkuperäiseen kotimaahansa. Joissain tilastoissa heidät lasketaan maahanmuuttajiksi, usein kuitenkin heitä käsitellään omana ryhmänään. Suomessa paluumuuttajiksi Väestöliiton tilastoissa lasketaan entiset tai nykyiset Suomen kansalaiset, sekä heidän jälkeläisensä, jotka ovat pysyvästi asuneet ulkomailla, ja muuttaneet sitten takaisin Suomeen. Eräs tällainen suuri ryhmä ovat Karjalan alueella asuneet syntyperäiset suomalaiset, jotka jäivät aikanaan sodan jälkeisen rajan siirtymisen takia Venäjän puolelle ja ovat sittemmin muuttaneet takaisin Suomen alueelle.

Pakolaiset ja turvapaikanhakijat rinnastetaan usein maahanmuuttajiin, mikä on virheellistä. Pakolaiseksi määritellään YK:n kansainvälisen pakolaissopimuksen mukaan henkilöt, joilla on vahva ja perusteltu syy, esimerkiksi syntyperä, uskonto tai sukupuolinen suuntautuminen, jonka takia hän on joutunut kotimaassaan vainon kohteeksi (Väestöliitto 2013). Sota tai luonnonkatastrofi eivät ole tämän virallisen sopimuksen mukaan pakolaisuuden syitä, mutta käytännössä näiden syiden takia pakoon lähteneet henkilöt lasketaan turvapaikanhakijoiksi, joille voidaan humanitäärisistä syistä myöntää pakolaisasema. Tämä on tullut erittäin ajankohtaiseksi viimeaikaisten humanitääristen kriisien, kuten Lähi-Idän sotien vuoksi, jotka ovat johtaneet suurten ihmisryhmien turvapaikanhakuun Euroopasta ja lähialueilta. Tässä tutkielmassa pakolaiset sekä turvapaikanhakijat eivät ole tutkimuksen kohteena, eivätkä myöskään ole mukana käytetyissä tilastoissa.

Tässä tutkielmassa käytetään maahanmuuttajan määritelmänä Suomen Tilastokeskuksen (Tilastokeskus 2016) vuonna 2012 uudistamaa luokitusjärjestelmää, joka perustuu syntyperään. Sen mukaan ulkomaalaistaustaisia ovat henkilöt, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, tai ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden vanhemmista ei ole tietoa Suomen väestörekisterissä. Mikäli toinen henkilön vanhemmista on suomalainen, ei henkilöä lasketa ulkomaalaistaustaiseksi, vaan suomalaistaustaiseksi. Tässä tutkielmassa esiteltävässä empiirisessä tutkimuksessa, jossa estimoidaan maahanmuuton vaikutusta alueellisiin työmarkkinoihin Suomessa, ulkomaalaisten suhteellisen osuuden kuvaajaksi on valittu ulkomaalaistaustaisten osuus koko väestöstä. Tämä määritelmä on yhtenevin ulkomaalaisten tutkimusten käyttämien määritelmien kanssa, joten tutkimusten vertailtavuuden vuoksi tämä ulkomaalaistaustaisen henkilön eli maahanmuuttajan määritelmä tuntuu soveliaimmalta.

2.2 Muuttoliikkeet Euroopassa

Vaikka maahanmuutto mielletään tänä päivänä enemmän uhaksi kuin mahdollisuudeksi, aina näin ei ole Euroopassa ollut: toisen maailmansodan jälkeen läntisessä Euroopassa, etenkin Saksassa, tehtiin poliittisia päätöksiä, joiden tavoitteena oli houkutella runsaasti siirtotyöläisiä maahan auttamaan sotienjälkeisessä jälleenrakennuksessa, koska länsi-Euroopassa vallitsi kova työvoimapula. Saksassa perustettiin niin kutsuttu siirtolaisohjelma, jonka nojalla työntekijä sai muuttaa maahan ja jopa tuoda perheensäkin mukanaan. Tämän johdosta Saksaan muuttikin runsaasti siirtolaisia varsinkin etelästä Välimeren alueelta. Siirtolaislupajärjestelmä oli tarkoitettu väliaikaiseksi, mutta suurin osa siirtolaisista jäikin asumaan maahan pysyvästi. Saksassa asuu edelleen suuri ulkomaalaistaustainen väestö. Tosin kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, Saksassa kansalaisuutta ei myönnetä automaattisesti ulkomaalaistaustaisten vanhempien Saksassa syntyneelle lapselle, vaikka perhe olisi asunut maassa jo vuosikymmenten ajan. Tämän johdosta suuri osa Saksassa koko elämänsä asuneista ulkomaalaistaustaista henkilöistä lasketaankin edelleen tilastoissa maahanmuuttajiksi. (Borjas 1994, Zimmermann 1995.)

Myös muun muassa Ranska sekä Iso-Britannia myönsivät maailmansotien jälkeen runsaasti viisumeja varsinkin entisten siirtomaidensa työntekijöille, sekä heidän perheilleen, jotka olivat halukkaita muuttamaan pysyvästi kotimaastaan. Vielä tänä päivänäkin Intiasta ja sen lähialueilta tulleet siirtolaiset ovat yksi suurimmista Ison-Britannian vähemmistöistä. Vastaavasti Ranskaan saapui paljon afrikkalaistaustaisia maahanmuuttajia entisistä Ranskan siirtomaista.

Öljykriisi 1970-luvulla ja siitä seurannut taloudellisen taantuman aika aiheutti kuitenkin suuren muutoksen eurooppalaisessa maahanmuuttopolitiikassa. Nyt haluttiinkin turvata kotimaan työntekijöitä työttömyydeltä rajoittamalla maahanmuuttajien virtaa ja pääsyä kotimaan työmarkkinoille. Lisäksi Euroopassa jo olevia siirtotyöläisiä kannustettiin paluumuuttoon. Suurin osa heistä kuitenkin päätti jäädä, minkä pelättiin aiheuttavan suurta työttömyyttä ja palkkojen laskua kotimaan työmarkkinoilla. Näin ei kuitenkaan käynyt. Tutkijoiden mukaan suuri siirtotyöläisten määrä Euroopassa jopa saattoi osaltaan auttaa murtamaan institutionaalisia esteitä ja luomaan pohjaa nykyisille avoimille työmarkkinoille.

Seuraava niin kutsuttu siirtolaisaalto Euroopassa alkoi 1980- ja 1990 -luvulla, jolloin taloustilanteen parantuminen ja idän ja lännen välisen rajan avautuminen houkutti paljon siirtolaisia itäisestä Euroopasta entisistä sosialistisista maista läntiseen Eurooppaan parempien työnsaantimahdollisuuksien ja paremman elintason toivossa. (Borjas 1994, Zimmermann 1995.)

Aikaisemmin suurin osa Eurooppaan tulevista siirtolaisista tuli työn ja korkeamman elintason perässä. Nykyään suuri osa tulevista siirtolaisista koostuu turvapaikanhakijoista ja perheen perässä maahan muuttavista (Moisala 2004). Euroopan unionin alueella maahanmuuttoa ohjaa nykyään maiden omien lakien lisäksi myös Euroopan Unionin yhteiset säädökset, joiden pohjana on EU:n sisämarkkinoiden vapaan liikkuvuuden neljä ulottuvuutta, eli tavaroiden, palveluiden, ihmisten sekä rahan vapaa liikkuvuus EU:n alueella. Viime vuosikymmeninä on nautittu tästä vapaasta liikkuvuudesta, joka on mahdollistanut kansalaisille opiskelun ja työskentelemisen missä tahansa EU-maassa. Kuitenkin viime aikoina koettu Euroopan laajuinen taloudellinen lama on nostanut jälleen samoja pelkoja maahanmuuttajien mahdollisesti aiheuttamasta työttömyyden lisääntymisestä. Lisäksi tällä hetkellä

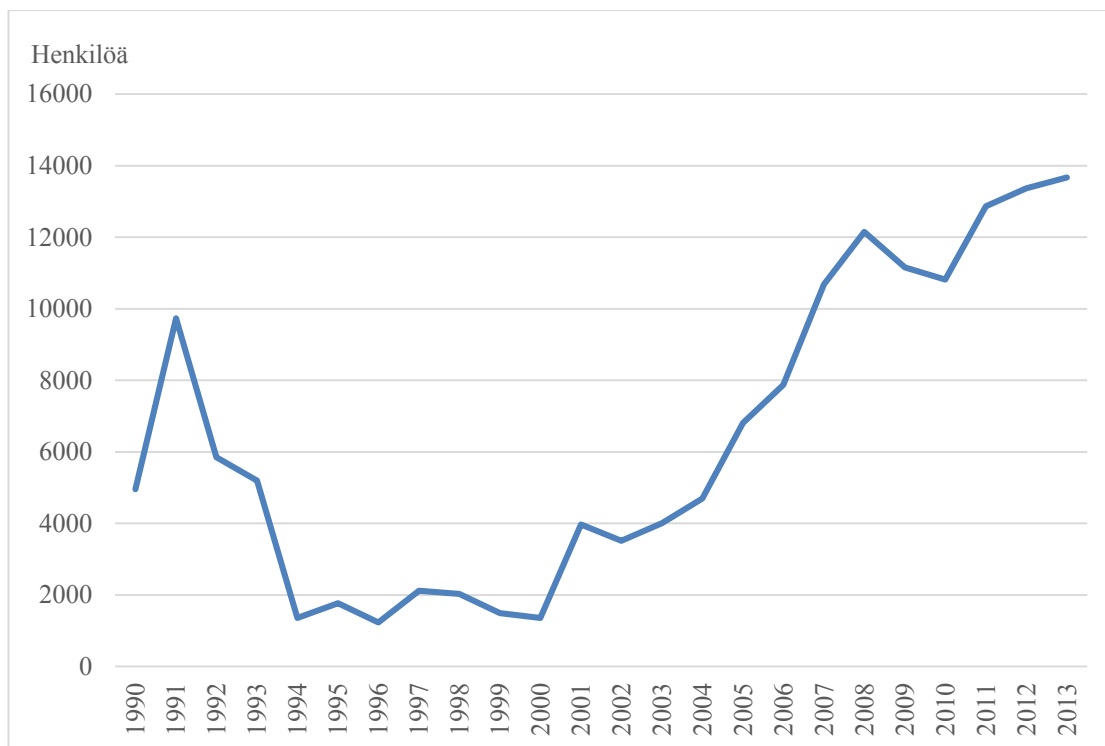
käsillä oleva pakolaiskriisi on kiristänyt ilmapiiriä entisestään ja on esitetty jopa ulko- ja sisärajojen sulkemista. Tähän mennessä eurooppalaisten pelot siirtolaisaaltojen aiheuttamasta työttömyydestä ja palkkojen laskusta ovat kuitenkin olleet turhia. Aika näyttää, kuinka vapaiden työmarkkinoiden kehitys Euroopassa tulevaisuudessa jatkuu.

2.3 Maahanmuutto Suomessa

Usein unohdettu tosiasia on, että perinteisesti Suomi on ollut maa, josta on lähdetty maahanmuuttajina ulkomaille, kuten Ruotsiin ja Yhdysvaltoihin, paremman elämän perässä. Vasta 1990-luvulta lähtien Suomi on ollut maahanmuuton kohdemaana, tosin suuri osa Suomeen tulleista ulkomaalaisista on ollut aikanaan Suomesta pois muuttaneita paluumuuttajia ja heidän perheitään, sekä pakolaisia. (Sarvimäki)

Tilastokeskuksen mukaan Suomesta ulkomaille muutti vuoden 2014 aikana noin 15 500 henkeä. Määrä on ollut tasaisessa kasvussa 90-luvulta asti. Ulkomailta Suomeen muutto taas oli noin 31 500 henkeä, mikä on laskenut hieman edellisestä vuodesta. Nettomaahanmuutto Suomeen oli vuoden 2014 aikana yhteensä 16 020 henkeä, mikä on 2 030 vähemmän kuin vuotta aiemmin. Ulkomaan kansalaisten nettomaahanmuutto supistui jonkin verran, 1 480 henkeä. (Tilastokeskus 2015.)

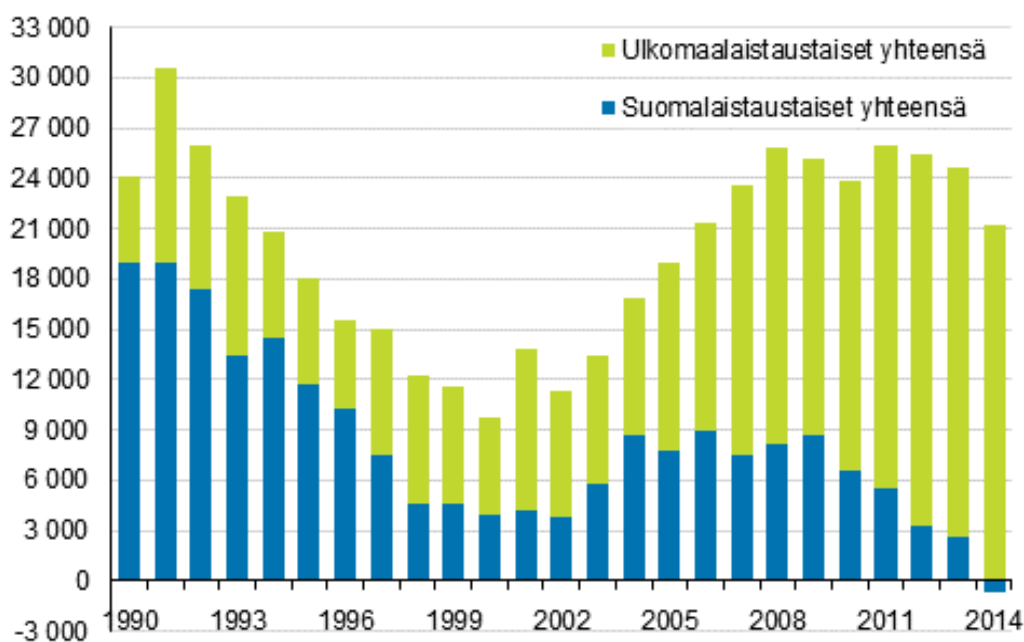
Kuvio 1 esittää Suomen nettomaahanmuuton vuodesta 1990 vuoteen 2013 asti. Siitä voidaan nähdä, että nettomaahanmuutto laski voimakkaasti 90-luvun lamavuosien aikana, mutta on 2000-luvun alusta asti kasvanut tasaisesti aina vuoden 2007 lamaan asti. Tällöin maahanmuutto Suomeen hidastui jälleen ja nettomaahanmuutto oli jopa negatiivisen puolella muutaman vuoden ajan. Viime vuosina maahanmuutto on taas ollut maltillisessa nousussa näihin päiviin asti.

Kuvio 1. Suomen nettomaahanmuuton kehitys vuosina 1990–2013

Vuonna 2014 Suomessa asui 322 711 ulkomaalaistaustaista, mikä oli 5,9 prosenttia koko väestöstä. Ensimmäisen polven maahanmuuttajia, eli ulkomailla syntyneitä ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, oli 273 306 ja toisen polven, eli Suomessa syntyneitä ulkomaalaistaustaisten vanhempien lapsia, oli 49 405. Maanosittain tarkasteltuna kaikista ulkomaalaistaustaisista suurin osa, 58 prosenttia, oli taustaltaan eurooppalaisia. Aasialaistaustaisia henkilöitä oli 24 prosenttia ja afrikkalaistaustaisia oli vain 12 prosenttia. Muulta, kuin näistä maanosista tulleita henkilöitä oleskeli

Suomessa pysyvästi vain hyvin pieniä vähemmistöjä. Kuvio 2. esittää Suomen väkiluvun muutoksen syntyperän mukaan vuosina 1990–2014.

Kuvio 2. Väkiluvun muutos syntyperän mukaan 1990–2014 (Suomen virallinen tilasto 2015b).

Kuviosta voidaan nähdä, että ulkomaalaisten osuus Suomen väestönkasvusta on lisääntynyt huomattavasti vuodesta 2000 lähtien. Vuoden 2014 Suomen väkiluku kasvoi aikana noin 20 500 henkilöllä, josta ulkomaalaistaustaisten osuus oli yllättävän suuri: ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrä kasvoi tuona vuonna noin 21 200 henkilöllä, kun taas suomalaistaustaisten henkilöiden määrä väheni noin 700 henkilöllä (Tilastokeskus 2015). Tämä oli ensimmäinen kerta ajanjaksolla 1990–2014, kun suomalaistaustaisten määrä väestössä väheni. Vähennys oli kuitenkin edelliseen vuoteen verrattuna vain 0,01 prosenttia, mikä voi erittäin hyvin johtua normaalista syntyvyyden vaihtelusta, joten tuskin tarvitsee olla huolissaan siitä, että suomalaiset olisivat ainakaan lähiaikoina häviämässä. Samaan aikaan kuitenkin ulkomaalaistaustaisten määrä taas lisääntyi 7 prosentilla, mistä voidaan päätellä, että kuten muut Euroopan maat, Suomikin on hiljalleen kehittymässä kohti monikansallisempaa ja monikulttuurisempaa yhteiskuntaa.

2.4 Muuttoliikkeiden syyt

Tässä kappaleessa esitellään aluetaloudellista perusteoriaa, jonka mukaan palkkaerot olisivat suurin maahanmuuttoon johtava syy. Lisäksi esitellään muita kuin taloudellisia muuttoliikkeisiin vaikuttavia syitä, sekä maahanmuuttoon houkuttavia tekijöitä, että sitä hillitseviä tekijöitä

Tutkittaessa muuttoliikkeitä taloustieteen näkökulmasta, on alueiden välisiä palkkaeroja perinteisesti pidetty suurimpana syynä muuttoliikkeisiin. Tämä näkemys on kuitenkin kapea, ja empiirinen evidenssi osoittaa, että maahanmuuttoon on olemassa myös muita tärkeitä syitä. Tarkastelua on siis laajennettu käsittämään myös muita, kuin taloudellisia syitä, kuten inhimillinen pääoma sekä maahanmuuttajien olemassa olevat verkostot, jotka luovat maahanmuuttajille positiivisia ulkoisvaikutuksia (Moisala 2004). Seuraavaksi esitellään yleisimpiä teorioita muuttoliikkeisiin johtavista syistä yleisellä tasolla.

Neoklassisen muuttoteorian mukaan ihmiset pyrkivät maksimoimaan hyötyään tietyn budjettirajoitteen vallitessa. Tämä aluetaloudellinen perusteoria perustuu olettamukseen, että alueiden välillä vallitsee eroja työn kysynnän ja tarjonnan suhteen. Alueilla, joilla työn kysyntä on tarjontaa suurempi, palkka pyrkii nousemaan, ja vastaavasti alueilla, joilla työn tarjonta on suurempi, palkka laskee. Alueiden välillä vallitseva palkkaero johtaa työvoiman virtaamisen korkean palkan alueelle. Muuttoliike jatkuu niin kauan, kun palkkaero on suurempi kuin muuttamisen kustannukset. Lopuksi uudessa tasapainotilanteessa palkat alueilla ovat lähellä toisiaan, mutta työmarkkinoiden koko on kasvanut alueella, jolla alun perin palkka oli korkeampi. Moisala (2004) huomauttaa, että muuttoliikkeen sijasta myös kansainvälinen kauppa voi toimia talouden tasapainottajana alueiden välillä.

Inhimillisen pääoman teorian mukaan muuttopäätös riippuu henkilön oman inhimillisen pääoman arvoon. Henkilö arvioi inhimillisen pääomansa nettonykyarvon kullakin alueella. Jos pitkän ajan odotettavissa olevat tulot ovat suuremmat jollain muulla alueella, hänen kannattaa muuttaa. Muuttopäätöksessä täytyy ottaa huomioon paitsi tuotot, myös muuttokustannukset, joita molempia voi olla kahdentyypisiä: hinnoiteltuja ja hinnoittelemattomia. Hinnoitellut tuotot syntyvät korkeammasta

palkkatasosta ja kasvaneesta ostovoimasta. Hinnoitellut kustannukset koostuvat konkreettisista muutosta johtuvista kustannuksista, kuten matkustus. Hinnoittelemattomat tuotot voivat olla esimerkiksi aiempaa työtä mielenkiintoisempia työtehtäviä. Hinnoittelemattomiin kustannuksiin taas lasketaan muuton aikana menetettyjen tulojen arvo, eli muuton vaihtoehtoiskustannus, sekä psyykkiset kustannukset. Nämä voivat olla esimerkiksi ero sukulaisista tai suuret kulttuurierot maiden välillä. (Sjaastad 1962.)

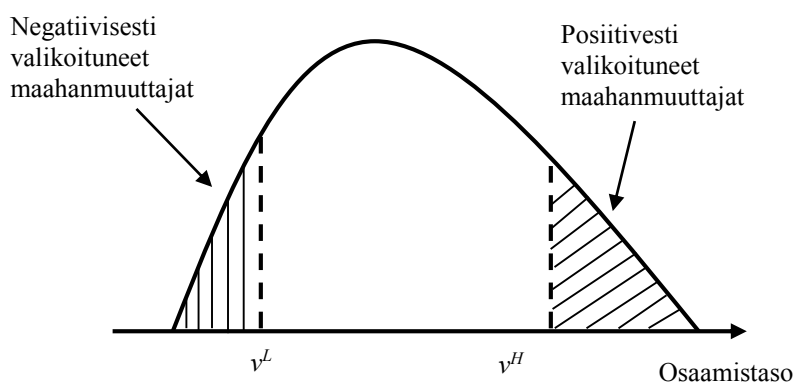
Edellä esitetyt teoriat perustuvat lähinnä yksilön näkökulmaan. Moisala huomauttaa yksilön näkökulman olevan kovin suppea. Niin kutsuttu uusi muuttoliiketeoria ottaa huomioon yksilön lisäksi koko perheen hyödyn. Tällöin muuttoalueelta toiselle voi olla perheen etu, vaikka palkkaeroja ei olisi. Muuttoliike nähdään osana perheiden riskinhajauttamisstrategiaa, sillä työvoiman hajauttaminen eri alueille voi pienentää tulojen menetyksen riskiä esimerkiksi huonon taloustilanteen vallitessa. (Moisala 2004.)

Toinen tärkeä laajennus perusteorioihin on Moisalan mukaan intertemporaalisten tekijöiden vaikutuksen huomioonottaminen. Niiden vaikutus muuttopäätökseen kasvaa, mitä pidempi on oletettu siirtolaisuuden kesto. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi työttömyyden todennäköisyys, odotettavissa oleva palkkataso, työttömyyskorvausten taso sekä työntekijän jäljellä oleva elinikä. Myös kotimaan tulevaisuuden työskentelymahdollisuudet ja palkkakehitys ovat tärkeitä muuttopäätökseen vaikuttavia intertemporaalisia tekijöitä. Tärkeä huomio on, että siirtolaisuuden odotetun keston tulisi vaikuttaa myös palkkatason kuvaamiseen käytettyyn mittariin. Lyhyellä aikavälillä nettopalkkataso voidaan Moisalan mukaan katsoa parhaaksi palkkatasoa kuvaavaksi mittariksi, ja siten olevan tärkein tekijä lyhyen aikavälin muuttopäätöksessä. Pitkällä aikavälillä kuitenkin julkisten palveluiden tarjonnan merkitys kasvaa, jolloin parempi palkkatason mittari olisi bruttopalkkataso, sillä se ottaa paremmin huomioon julkisten palveluiden arvon.

Maahanmuuttoon vaikuttavia tekijöitä voidaan lisäksi jakaa myös veto-, ja työntötekijöihin. Vetotekijät ovat maahanmuuttoa mahdollisesti kasvattavia tekijöitä, kuten korkeampi palkkataso, parempi työllisyys, miellyttävä ilmasto, jo alueella asuvien maahanmuuttajien verkosto, joka helpottaa maahan integroitumista, sekä

vakaat yhteiskunnalliset olot. Työntäviin tekijöihin voidaan lukea esimerkiksi heikot työllistymismahdollisuudet, pitkä välimatka kotimaahan, vieras kulttuuri ja kieli tai epävakaat yhteiskunnalliset olot. Osaan näistä tekijöistä voidaan esimerkiksi maahanmuutto-, sekä työmarkkinapolitiikalla vaikuttaa, mutta monet tekijät ovat sääntelyn ulkopuolella.

Borjas (1994) esittää alkuperäiseen muuttopäätökseen johtavien seikkojen pohjalta teorian, joka perustuu itsevalikoitumiseen. Kuvio 3. esittää maahanmuuttajien virtaa osaamistason mukaan. Maahanmuuttajat, joiden osaamistaso ylittää v^H :n ovat korkean tason osaajia. He ovat hyväosaisempia henkilöitä, jotka keskimääräistä todennäköisemmin tulevat maahanmuuttajina uuteen maahan. Mikäli verotus on heidän kohdallaan korkeampaa kotimaassa, kuin kohdemaassa, joten he odottavat saavansa korkeammat tulot sekä pärjäävänsä uudessa maassa hyvin. He ovat siis positiivisesti valikoituneita maahanmuuttajia.

Kuvio 3. Maahanmuuttajien itsevalikoituminen (Borjas 1994:1691)

Maahanmuuttaja, jonka osaamistaso on matalampi, kuin v^L , on matalan tason osaaja. Kotimaassaan hänellä on keskimääräistä heikommat tulot ja hän pärjää työmarkkinoilla heikosti. Tällainen henkilö muuttaa herkemmin uuteen maahan paremman työmarkkinatilanteen perässä. Näin valikoituneet maahanmuuttajat ovat siis negatiivisesti valikoituneita. Maahanmuuttaja, jonka osaamistaso on tasolla v^L tai v^H ovat ”marginaalisia maahanmuuttajia”, eli he ovat juuri muuttamisen tai jäämisen reunalla. Joko mahdollisessa kohdemaassa tai kotimaassa tapahtuvat muutokset

työmarkkinaoloissa vaikuttavat heidän muuttopäätökseensä eniten. Empiiriset tutkimukset tukevat tämän teorian mukaista oletusta, että maahanmuuttajat todennäköisesti valikoituvat osaamistason molemmista päistä. (Borjas 1994.)

Loppujen lopuksi päätös muuttaa maasta toiseen on kuitenkin aina monen taloudellisten ja ei-taloudellisten tekijöiden summa, ja päätös ei yleensä muodostu yhdessä yössä, vaan koostuu monesta pitkällä ajanvälillä tehtävästä päätöksestä. Eri tekijöiden vaikutusta muuttoliikkeisiin ja niiden voimakkuuteen on siis vaikea arvioida. (Moisala 2004.)

2.5 Maahanmuuton kesto

Analysoidessa maahanmuuton vaikutusta maan talouteen on tärkeää myös huomioida maahanmuuton pysyvyys, eli kuinka suuri osa maahanmuuttajista jäävät asumaan maahan pysyvästi, ja kuinka monet palaavat takaisin kotimaahansa. Maahanmuuttopäätöksen teon ja muuton kohdemaahan jo tapahduttua, mistä väistämättä aiheutuu maahanmuuttajalle kustannuksia, voi olla muutama syy, joiden vuoksi henkilö päättäisikin jo syntyneistä uponneista kustannuksista huolimatta palata takaisin kotimaahansa, vaikka siitä voisi syntyä hänelle lisää kustannuksia.

Ensimmäiseksi, koska henkilö pyrkii maksimoimaan koko elinikäiset tulonsa, hän tekee myös muuttopäätökset niin, että hänen elinikäinen tulonsa optimoituu. Optimaaliseen tulokseen pääsy voi vaatia, että henkilö muuttaa vieraaseen maahan muutamaksi vuodeksi kerryttääkseen rahallista tai inhimillistä pääomaansa, jonka jälkeen hänen kannattaa muuttaa takaisin kotimaahansa. Tällöin hänelle voi olla mahdollista saavuttaa korkeampi hyötytaso, kuin jos hän olisi jäänyt pysyvästi asumaan kohdemaahan. Esimerkki tästä voisi olla, että henkilö haluaa opiskella toisessa maassa, jossa hänen on mahdollista kouluttautua pidemmälle kuin kotimaassa. Kuitenkin, jos kyseisellä koulutuksella saatavan ammatin tulot ovat suhteellisesti matalammat kohdemaassa, koska koulutettua väestöä on siellä suhteellisesti enemmän ja palkat matalammat kuin henkilön kotimaassa, on henkilölle taloudellisesti järkevämpää palata takaisin kotimaahan, jossa hän voi nauttia korkeammasta tulotasosta koko työelämänsä ajan.

Toinen syy kotimaahan palaamiseen on, että muuttopäätös oli alun perinkin virheellinen. Potentiaalisilla maahanmuuttajilla voi olla saatavilla vain rajallisesti tietoa kohdemaan oloista, tai tieto voi olla jopa virheellistä. Henkilö voi kuulla huhuja ja perustaa muuttopäätöksensä epärealistiselle odotuksille. Henkilön kohdemaassa kohtaamat olot voivat erota hyvin paljon siitä, mitä hän oli odottanut. Esimerkiksi työn löytämisen tai uuden kielen oppimisen vaikeus voivat osoittautua paljon arvioitua suuremmiksi. Jos takaisin muuttamisen kustannukset ovat kohtuullisen pienet, ne maahanmuuttajat, jotka kokevat todellisuuden olot paljon kuviteltua huonommiksi, muuttavat takaisin kotimaahan. (Borjas 1994.)

Borjas (1994) ehdottaa lisäksi, että empiirisen evidenssin mukaan maahanmuuttajien virta takaisin omaan kotimaahansa näyttäisi noudattavan samaa kaavaa, kuin maahanmuuttajien alkuperäinen virta kohdemaahan. Tämä tarkoittaisi, että kohdemaahan saavuttuaan sekä keskimääräitä maahanmuuttajan osaamistasoa korkeamman tason osaajat, että keskimääräistä matalamman tason osaajat olisivat niitä, jotka herkimmin palaavat takaisin kotimaahansa. Syinä tähän olisivat samat seikat, kuin alkuperäisessä maahanmuuttopäätöksessä. Kotimaahansa palaavat maahanmuuttajat olisivat siis joko negatiivisesti valikoituneita, eli he sijoittuvat kohdemaassa osaamiskäyrän alkupäähän. Kotimaassaan he kuitenkin ovat ehkä suhteellisesti parempia osaajia, mikä johtaisi parempaan odotettuun tuloon kotimaassa, kuin kohdemaassa, mikä tekisi paluupäätöksestä loogisen. Vastaavasti positiivisesti valikoituneet paluumuuttajat eivät ehkä tunne pärjänneensä niin hyvin, kuin osaamistasonsa perusteella odottivat, sillä kohdemaassa voi korkeasti koulutettuja olla enemmän. Heillekin siis paluupäätös on looginen, sillä he voivat tulla paremmin toimeen kotimaassaan. Paluumuuttajat siis olisivat Borjasin sanoin joko ”parhaimmat huonoista” tai ”huonoimmat parhaista”.

2.6 Maahanmuuton vaikutus talouskasvuun

Maahanmuuton vaikutuksia talouden kasvuun voidaan lähestyä monelta kantilta. Kansataloudellinen kasvu syntyy maan taloudessa toimivien yritysten tuottamasta palveluiden ja hyödykkeiden tuotannosta. Uuskeynesiläisessä talousteoriassa keskeiset tuotannontekijät ovat työ sekä pääoma. Palkkaerot eri alueiden välillä johtavat siihen, että työvoimaa alkaa siirtyä matalamman palkan alueelta korkeamman

palkan alueelle, jossa he saavat paremman arvon tarjoamalleen työlle. Korkeamman palkan alueen työmarkkinat kasvavat uusien työntekijöiden määrällä. Lyhyellä aikavälillä on mahdollista, että työttömyys tällä muuttokohdealueella lisääntyy, ennen kuin talouden tuotantokapasiteettia on mahdollista sopeuttaa kasvaneeseen työn tarjontaan. Pitkällä aikavälillä yritykset voivat kuitenkin nostaa tuotantoaan sopimaan uuteen tilanteeseen. Työnantajat palkkaavat lisää työntekijöitä, kunnes palkka on sama kuin työn rajatuotto. Kasvanut työn tarjonta sekä sen myötä laskeneet palkkakustannukset yhdessä mahdollistavat näin alueen talouden tuotannon kasvun. Tästä työmarkkinoiden sopeutumisen dynamiikasta ja sen eri teorioista kerrotaan tarkemmin kappaleessa 3.

Talouskasvusta syntyneen tuoton jakaantuminen eri tuotantotekijöiden, eli työn ja pääoman välillä vaikuttaa talouden hyvinvoinnin kasvuun. Osa kasvaneesta tuotosta siirtyy tietenkin uusille työntekijöille, tässä tapauksessa siis maahanmuuttajille, palkkana. Loput tuotannon kasvusta kertyvästä tuotosta ovat niin kutsuttu maahanmuuttoylijäämää. Tätä maahanmuutosta aiheutuvaa talouskasvun teoriaa, eli maahanmuuttoylijäämän teoriaa, olen käsitellyt tarkemmin kandidaatintutkielmassani. Tutkielmassani estimoin Suomen maahanmuuttoylijäämän osuudeksi Suomen kansatulosta noin 0,05 prosenttia, mikä tarkoittaa, että 0,05 prosenttia Suomen talouskasvusta oli maahanmuuton ansiota. Luku on vähemmän, kuin esimerkiksi Yhdysvaltojen estimoitu maahanmuuttoylijäämä, mutta silti osaltaan merkittävä. Tärkeä huomio on, että vaikkakin maahanmuuttajien vaikutus Suomen talouskasvuun on suhteellisen pieni, se on silti positiivinen. (Borjas 1995.)

Maahanmuuttoylijäämän kokoa ja sen vaikutuksia arvioitaessa tulee huomioida muutama tärkeä seikka. Työvoiman ollessa tuotantoteknologiassa komplementti pääomalle, työn tarjonnan kasvu nostaa myös pääomalle kertyviä tuottoja. Tämä pääoman lisätuotto korvaa kantaväestön työntekijöiden palkkojen laskusta aiheutuvia taloudellisia menetyksiä ja kasvattaa maahanmuuttoylijäämää. Talouden kokonaisuhyvinvointi siis kasvaa tämän myötä, mutta se, kuka tässä uudessa tulonjakotilanteessa oikeasti hyötyy, riippuu monesta tekijästä, joista tärkeimpänä ovat joustot. Työn kysynnän ollessa hyvin joustavaa työ on helpommin korvattavissa pääomalla. Mikäli pääomaa on taloudessa verrattain runsaasti saatavissa, voidaan sillä korvata uusia työntekijöitä. Tämä voi aiheuttaa varallisuuden siirtymistä työstä

pääomalle. Tämä johtaisi pääoman omistajien hyvinvoinnin kasvuun, eikä parantaisi työntekijöiden hyvinvointia. Maahanmuuttoylijäämää ei tällöin muodostuisi ollenkaan. Kokonaishyvinvointi taloudessa kuitenkin kasvaa, mutta tulonjaon muutokset voidaan kokea ongelmallisiksi.

Toinen tärkeä huomioitava jousto on palkkajousto, tai työn hintajousto, joka kuvaa sitä, miten paljon työn tarjonnassa tapahtunut muutos vaikuttaa palkkatasoon. Maanmuuttoylijäämää laskettaessa tämän oletetaan olevan melko joustamatonta. Maahanmuuttoylijäämän suuruus on verrannollinen palkkajousto. Mitä suurempi palkkajousto on, sitä enemmän palkat laskevat maahanmuuton seurauksena, ja sitä enemmän alueen kokonaishyvinvointi kasvaa. Tilanteessa, jossa palkat eivät joustaisi ollenkaan, maahanmuuttoylijäämää ei myöskään syntyisi, koska kaikki maahanmuuton tuoma lisätuotto ohjautuisi suoraan maahanmuuttajille. Säädetty minimipalkkataso siis saattaa tällaisessa tilanteessa itseasiassa huonontaa talouden tilannetta, vaikka sillä pyrittäisiin turvaamaan työntekijöitä, koska talouden kokonaishyvinvointi ei kasvakaan odotetusti.

Maahanmuuton vaikutus talouden ja työntekijöiden hyvinvointiin sekä maahanmuuttoylijäämän suuruuteen riippuu myös siitä, mikä on maahanmuuttajien sekä kantaväestön koulutuksen jakaantuminen. Borjas (1994; 1995) jakaa työvoiman karkeasti matalan koulutustason ja korkean koulutustason omaaviin työntekijöihin. Jos maahanmuuttajaväestön koulutusjakauma on suhteessa sama, kuin kantaväestön, ja pääoman tarjonta on joustavaa, maahanmuutolla ei pitäisi olla suurta vaikutusta alueen palkkarakenteeseen, jolloin maahanmuuttoylijäämää ei muodostu. Mikäli maahanmuuttajat ovat suhteessa enemmän matalan koulutustason työntekijöitä, kuin kantaväestön työntekijät, matalapalkka-alojen työn tarjonta kasvaa ja palkat laskevat. Tällöin kantaväestön korkeakoulutetun osan tuottavuus kasvaa ja maahanmuuttoylijäämä on positiivinen. Tätä maahanmuuttajien vaikutusta eri alojen palkkakehitykseen tutkitaan tarkemmin kappaleessa 3.1.

Kun pyritään arvioimaan maahanmuuton vaikutusta kohdemaan talouteen tai työmarkkinoihin, erittäin tärkeää on huomioida kuinka suuri osuus maahanmuuttajista jää pysyvästi asumaan kohdemaahan, ja kuinka moni lopulta palaa lähtömaahansa. On mahdollista, että kuten edellisessä kappaleessa esitettiin, tapahtuu valikoitumista:

maahanmuuttajat, jotka eivät ole jostain syystä pärjänneet hyvin palaavat takaisin lähtömaahan, ja ne, jotka ovat löytäneet työtä ja pärjänneet odotustensa mukaisesti jäävät maahan pysyvästi. (Borjas 1994, Friedberg & Hunt 1994)

Mikäli maahanmuuttajien tuottavuus työntekijöinä on korkea ja he sopeutuvat nopeasti maan työmarkkinoille, he voivat vaikuttaa hyvin positiivisesti maan tuotantoon ja nostaa kansantuloa. he eivät myöskään kuluta maan sosiaalipalveluita tai tulonsiirtoja enempää, kuin kotimaan kansalaiset (ks.esim.Borjas 1994, Sarvimäki 2011). Toisaalta, jos heillä ei ole sellaisia taitoja, joista olisi työmarkkinoilla kysyntää, tai he eivät sopeudu kunnolla, he voivat tuottaa taloudelle lisäkuluja, ja usein he lähtevät maasta muutaman vuoden kuluessa.

Lisääntyneestä muuttoliikkeestä voi syntyä myös positiivisia ulkoisvaikutuksia, jotka nopeuttavat talouden kasvua. Alueen talouden kasvaessa lisääntyneen maahanmuuton myötä myös vuorovaikutus eri talouden toimijoiden välillä yleensä lisääntyy. Lisääntynyt yhteistyö esimerkiksi yritysten välillä voi johtaa jopa huomattaviin skaalaetuihin, vaikka yksinään yritysten sekä talouden tuotantoteknologian skaalatuotot olisivatkin vakiot. Kasvavat skaalatuotot voivat muodostua esimerkiksi eri yritysten prosessien yhtenäistämiseksi, sekä tietotaidon tihkumisessa yritykseltä toiselle, mitä kutsutaan tietovuodoksi. (Borjas 1995.)

Lisäksi maahanmuuttajat nostavat kantaväestön tuottamien palveluiden ja hyödykkeiden kysyntää, mistä syntyy talouteen kerrannaisvaikutuksia. Nämä kerrannaisvaikutukset sekä kasvattavat talouden kokoa että vaikuttavat positiivisesti kotimaan talouden kasvuun.

3 MAAHANMUUTTAJAT TYÖMARKKINOILLA

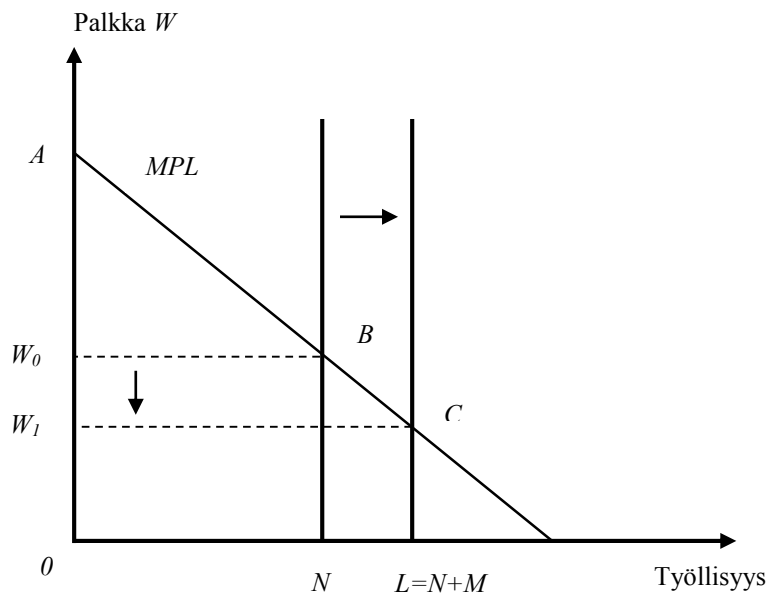
Vaikka Euroopassa on pitkät perinteet siirtolaisuudessa, eikä tämän päivän maahanmuutto ole todellakaan suuruudeltaan ennenäkemätöntä, tuntuu se silti herättävän kasvavaa huolta kantaväestön keskuudessa. Vaikka historiallisesti maahanmuutto ei ole Euroopassa aikaisemminkaan aiheuttanut palkkatason laskua tai suurtyöttömyyttä, pelätään tätä silti. Ovatko nämä pelot tieteellisesti perustellen aiheellisia vai ovatko ne osoitus ihmisluonnon luontaisesta epäilevyydestä kaikkea uutta kohtaan?

Tosiasiassa maahanmuuttajien määrä työmarkkinoilla on kasvussa ja heidän asemansa on yhä enemmän esillä niin yleisessä keskustelussa kuin politiikassa. Työmarkkinat ovat juuri nyt koko Euroopassa murroksessa ja sen vaikutukset työmarkkinoihin voivat olla erittäin monimuotoisia. Olisikin erittäin tärkeää tutkia aihetta tieteellisten teorioiden pohjalta ja lähestyen asiaa laajasti monelta eri kantilta.

Mikä on siis maahanmuuttajien todellinen vaikutus kantaväestön palkkatasoon ja työllisyyteen? Kohdistuvatko mahdolliset vaikutukset suuresti johonkin tiettyyn tai tiettyihin tuotantoaloihin tai työntekijäryhmiin? Vaikuttaako maahanmuutto negatiivisesti talouden tuotantokykyyn ja laskeeko se näin koko väestön hyvinvointia? Onko maahanmuutto työelämälle uhka vai voisiko se olla myös mahdollisuus?

3.1 Maahanmuuton vaikutus talouden tuotantoon sekä palkkatasoon

Markkinat ovat mekanismi, joka mahdollistaa kysynnän ja tarjonnan kautta sopivan tasapainohinnan muodostumisen vaihdannan kohteena olevalle hyödykkeelle. Tutkittaessa minkä tahansa kilpailullisten markkinoiden perusdynamikkaa voidaan huomata, että tarjonnan niukkuus nostaa hintoja ja vastaavasti tarjonnan lisäys laskee markkinoiden tasapainohintaa. Markkinoilla tapahtuva shokki, esimerkiksi kysynnän kasvu, ajaa markkinat epätasapainoon. Ajan myötä markkinat sopeutuvat ja hakeutuvat uuteen kilpailulliseen tasapainoon. Tämä sama dynamiikka toimii myös työmarkkinoilla.

Kuvio 4. Maahanmuuton vaikutus talouden työväestön määrään, palkkatasoon ja tuotantoon (mukaillen Borjas 1995:7).

Kuvio 4. selventää työmarkkinoilla tapahtuvaa muutosta ja uuteen tasapainoon hakeutumista maahanmuuton tapahtuessa. Alkutilanteessa alueellisilla työmarkkinoilla työntekijöiden määrä on N . Työn hinta eli palkka on sama kuin työn rajatuotto eli MPL , mikä tapahtuu pisteessä B . Palkka on siis tasolla W_0 . Talouden kokonaistuotanto on alueen $ABNO$ suuruinen.

Maahanmuuton myötä työmarkkinoille tulee uusia työntekijöitä, ja työvoiman määrä L kasvaa $N+M$ suuruiseksi. Työvoiman tarjonnan lisäyksen myötä palkka laskee tasolle W_1 , jolloin työnantajat palkkaavat lisää työntekijöitä, kunnes työn hinta on taas sama, kuin työn rajatuotto. Uusi tasapaino löytyy pisteestä C . Talouden tuotanto on

nyt kasvanut alueen *ACLO* kokoiseksi ja työllisyys noussut maahanmuuttajien määrällä. Kantaväestön työntekijöiden palkat ovat laskeneet, mutta työn tarjonnan kasvun lisäys kerryttää pääomalle saatavaa tuottoa niin paljon, että se korvaa palkkojen laskun myötä tulevan taloudellisen menetyksen. Kokonaisuvinvointi ja talouden kokonaistuotanto siis kasvaa maahanmuuton myötä, mutta se voi toisaalta siirtää tulonjakoa työvoimalta pääomalle. (Borjas 1995.)

Tässä perusesimerkissä työvoima on kaikkialla homogeenistä, eikä muita tulokseen vaikuttavia tekijäitä kuin työvoiman koko oteta huomioon. Todellisuudessa alueiden välillä kuitenkin vallitsee eroja tuotannontekijöiden, kuten työvoiman ja pääoman, suhteen, eikä dynamiikka ole näin yksinkertainen. Alueella, jossa työntekijöitä on runsaasti saatavilla, kuten esimerkiksi Intiassa, työvoima on suhteellisesti halvempaa, eli palkat ovat matalammat, kuin esimerkiksi Suomessa. Länsimaissa, kuten Suomessa, työntekijöitä on suhteellisesti vähemmän kuin muita tuotannontekijöitä, kuten pääomaa. Tämä työvoiman niukkuus johtaa sen korkeampaan tuotannontekijäkorvaukseen, eli alueen korkeampaan palkkatasoon. Tämän eron palkkatasoissa on perinteisesti oletettu olevan perimmäinen syy maahanmuuttoon.

Palkkatasojen lisäksi myös pääomalle saatavat tuotot vaihtelevat alueittain samalla tavalla niukkuuden sanelemana. Alueella, jossa pääomaa on saatavilla runsaammin, kuin työvoimaa, tuotanto keskittyy enemmän pääoman ympärille. Näitä maiden sekä alueiden välisiä eroja tasaa paitsi kansainvälinen kauppa, myös maahanmuutto.

Seuraavissa kappaleissa esitellään maahanmuuton vaikutusten tutkimiseen useimmin käytettyjä taloudellisia teorioita. Ensimmäisenä esiteltävänä on yksinkertaisuutensa takia eniten käytetty suljetun talouden malli, jonka oletuksena on, että maahanmuuton jälkeen ei alueiden välillä tapahdu mitään vaihdantaa. Kantaväestön työmarkkina-aseman kannalta tulokseen vaikuttavat eniten sekä kantaväestön että maahanmuuttajien koulutustasot.

Toinen eniten käytetyistä malleista on avoimen talouden malli, jossa tutkitaan kuinka maahanmuutto yhdessä kansainvälisen kaupan kanssa vaikuttaa talouden tuotantoon ja työmarkkinoihin, sekä kansainvälisen kaupan vaikutusta maahanmuuttoa aiheuttavana tekijänä.

3.1.1 Suljetun talouden teoria

Työmarkkinoiden tuotannontekijäteorian mukaan maahanmuuton vaikutus kantaväestön työntekijöiden asemaan riippuu suuresti maahanmuuttajien koulutustason jakaumasta ja sen suhteesta kantaväestön vastaavaan koulutusjakaumaan. Tässä suljetun talouden mallissa oletetaan, että minkäänlaista vaihdantaa ei talouksien välillä tapahdu maahanmuuton jälkeen.

Työvoima voidaan karkeasti jakaa kahteen luokkaan havaitun koulutustason tai ammattitaidon perusteella. Korkeasti koulutetulla työntekijällä on esimerkiksi yliopistotason koulutus tai korkea oman alansa ammattitaito ja hänen odotetun palkkansa suuruus on keskimääräistä korkeampi. Matalasti koulutetulla työvoimalla taas on matala ja lyhyt koulutus tai ei koulutusta ollenkaan, ja he työllistyvät matalan tason osaamista vaativiin töihin, kuten esimerkiksi tehtaan kokoamislinjasto tai pakkaus- ja varastotyö. Heidän odotettu palkkatasonsa on myös vastaavasti alhaisempi.

Analyysin helpottamiseksi oletetaan, että taloudessa on vain kaksi tuotannontekijää, joita yritykset käyttävät tuotannossaan. Toinen niistä ovat matalasti koulutetut työntekijät, ja toinen koostuu siis ammattitaitoisesta korkean koulutuksen saaneesta työvoimasta. Tuotannontekijät ovat komplementaarisia toisiinsa suhteen, eli tuotannon lisäämiseksi tarvitaan molempien tuotannontekijöiden lisäämistä. Maahanmuuttajat jaetaan samalla tavalla korkeasti ja matalasti koulutettuihin työntekijöihin. Matalasti koulutetut maahanmuuttajat ovat substituutteja matalasti koulutetulle kantaväestölle, eli korvaavat heitä tuotannossa. (Borjas 1994, Friedberg & Hunt 1994, Zimmermann 1995.)

Maahanmuuttajien tullessa kotimaan työmarkkinoille työvoiman tarjonta markkinoilla lisääntyy, mikä johtaa epätasapainotilaan. Uusi tasapainotila tässä suljetun talouden mallissa sekä siinä vallitsevat palkkatasot riippuvat nyt suuresti sekä maahanmuuttajien että kotimaan työntekijöiden koulutusjakaumasta. Jos maahanmuuttajat kuuluvat suhteellisesti enemmän matalasti koulutettuun työvoimaan kuin kantaväestö, matalasti koulutetulla sektorilla työvoiman tarjonta kasvaa. Lyhyellä aikavälillä tämä johtaa kantaväestön matalasti koulutettujen työntekijöiden palkan

laskuun ja lisääntyneen kilpailun myötä osa heistä voi jäädä työttömäksi, koska maahanmuuttajat ovat heidän substituuttejaan. Kuitenkin, koska lisääntynyt työn tarjonta mahdollistaa korkeamman tuotannon tason, muiden tuotannontekijöiden kysyntä kasvaa. Tämä johtaa korkeakoulutettujen kantaväestön työntekijöiden kysynnän kasvuun ja heidän palkkansa nousuun, sillä he ovat nyt maahanmuuttajien komplementteja tuotannossa. Pitkällä aikavälillä talouden kokonaistuotanto kasvaa ja työllisyys on samalla tasolla, kuin ennen maahanmuuttoa. Työmarkkinat ovat nyt kasvaneet maahanmuuttajien määrällä.

Vastaava dynamiikka toimii myös, jos maahanmuuttajat ovat suhteellisesti korkeammin koulutettua, kuin kantaväestö. Tällöin korkeakoulutettujen kantaväestön palkat laskevat lisääntyneen kilpailun takia ja matalasti koulutettu kantaväestö hyötyy palkkojensa noususta. Jos taas maahanmuuttajat ovat samassa suhteessa koulutettua, kuin kantaväestö, tämän yksinkertaisen suljetun talouden teorian mukaan se ei aiheuta muutoksia kantaväestön työntekijöiden palkkoihin.

Tämän teorian mukaan kantaväestön työntekijät siis hyötyvät maahanmuutosta, kun maahanmuuttajien koostumus koulutustason suhteen on tarpeeksi erilaista verrattuna kantaväestöön. OECD:n tilaston (2012a) mukaan vuonna 2006 Suomessa olevista maahanmuuttajista 51,8 prosenttia olivat matalasti koulutettuja, 27,5 prosenttia keskiasteen koulutuksen saaneita, ja 20,7 prosenttia korkeasti koulutettuja, mikä voidaan nähdä seuraavalla sivulla esitetystä taulukosta 1.

Taulukko 1. Maahanmuuttajat koulutustason mukaan prosenttiosuutena koko maan maahanmuuttajista 2005/06.

Maa	Matalasti koulutetut %	Keskiaste %	Korkeasti koulutetut %
Portugal	53,7	27,2	19,2
Suomi	51,7	27,5	20,7
Belgia	51,6	25,9	22,4
Italia	50,4	38,5	11,2
Ranska	49,6	28,3	22,1
Alankomaat	37	42	21
Tanska	33,6	38,8	27,6
Yhdysvallat	33	37,6	29,4
Iso-Britannia	28,3	26,1	45,6
Ruotsi	27,8	45,7	26,5
Japani	24,5	44,9	30,6
Kanada	21	31,7	47,3
Norja	17,7	52	30,2

lähde: OECD 2012

Matalasti koulutettujen maahanmuuttajien osuus Suomessa oli yksi korkeimmista OECD-maiden alueella. Vastaavasti korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia oli Suomessa keskiarvoa vähemmän. SVT:n (2014) mukaan vuonna 2014 Suomen kansalaisista matalasti koulutettua, eli vain perusasteen koulutuksen saanutta, oli 30,6 prosenttia, keskiasteen koulutuksen saanutta oli 40,1 prosenttia ja korkeasti koulutettuja 29,3 prosenttia. Koska siis maahanmuuttajien ja kantaväestön koulutusjakaumat Suomessa ovat suhteellisen erilaiset, edellä esitetyn suljetun talouden tuotannontekijäteorian mukaan suomalaiset työntekijät voisivat mahdollisesti hyötyä maahanmuutosta. Maahanmuuttajien ollessa suhteellisesti vähemmän koulutettua kuin suomalainen väestö, voisi maahanmuutto nostaa korkeammin koulutetun väestön palkkoja ja lisätä heidän tuottavuuttaan ja näin myös lisätä talouden kokonaistuotantoa. On kuitenkin mahdollista, että matalasti koulutetun suomalaisväestön keskuudessa kilpailu työmarkkinoilla lisääntyisi, mikä lyhyellä aikavälillä johtaisi heidän palkkojensa laskuun. Myös työttömyys matalapalkka-aloilla voisi kasvaa erityisesti siksi, että Suomessa on säädetty kaikille aloille minimipalkat, mikä voisi estää palkkojen laskun tarpeeksi alhaiselle tasolle saman työllisyystason ylläpitämiseksi.

Maahanmuuton arvioidut vaikutukset kantaväestön palkkoihin riippuvat myös suuresti siitä, minkä suuruiseksi arvioidaan työmarkkinoilla vallitsevat joustot. Palkkajousten suuruutta, eli kuinka monta prosenttia palkat muuttuvat, kun maahanmuuttajien osuus kasvaa yhdellä prosentilla, on erittäin vaikea arvioida. Suomalainen työn tutkija E. Siljander (2006) estimoi Suomen työn hintajousten olevan lyhyellä aikavälillä -0.518 ja pitkällä aikavälillä -0.655, mikä on vähemmän, kuin esimerkiksi Yhdysvaltojen vastaava palkkajousto.

Täytyy lisäksi huomioida, että maahanmuuton vaikutusta palkkojen ja työllisyyden muutokseen mallintavat teorit ovat hyvin herkkiä taustaoletusten muutoksille. Esimerkiksi maahanmuuton aiheuttamaa työvoimarakenteen muutosta ja työmarkkinoiden todellisia joustoja on haasteellista estimoida. Lisäksi, koska talous on erittäin monimutkainen ja koostuu monista aloista ja moninaisista toimijoista, on vaikeaa jakaa koko työvoimaa vain kahteen tai muutamaan luokkaan esimerkiksi koulutuksen tai palkkatason perusteella. On vaikea tehdä näin suoraviivaista jakoa eri ammattien ja alojen välillä, joten yksinkertaistetuista luokittelusta aiheutuu välttämättä harhaa mallien antamiin tuloksiin. (Okkerse 2011.)

3.1.2 Avoimen talouden teoria

Erään maahanmuuton vaikutuksia tutkittaessa usein käytetyn avoimen talouden mallin, Heckscher-Ohlin – mallin, mukaan maahanmuutto vaikuttaa kantaväestön työmarkkinatilanteeseen hieman eri tavalla. Toisin kuin edellä esitellyssä mallissa, jossa talouden oletetaan olevan suljettu maahanmuuton tapahtumisen jälkeen, avoimen talouden mallissa otetaan huomioon maiden tai alueiden välillä tapahtuva vaihto myös maahanmuuton jälkeen. Vaikutus maiden työmarkkinoihin ja palkkatasoon avoimen talouden mallissa riippuu siitä, oletetaanko maiden tuotantoteknologioiden maiden välillä olevan samanlaiset vai erilaiset. Tuotannontekijöiksi oletetaan nyt työvoima ja pääoma.

Jos tuotantoteknologiat eri maissa ovat samankaltaiset, kaupankäynti maiden välillä tasoittaa tuotannontekijähinnat samalle tasolle kaikissa maissa. Palkat ovat siis kaikissa maissa samalla kilpailullisella tasolla ja maat tuottavat omaan käyttöönsä kaikenlaisia tuotteita. Maahanmuuton lisääntyessä saatavilla olevan työvoiman määrä

maassa kasvaa, jolloin maan kannattaa tuottaa entistä enemmän työvoimaa vaativia hyödykkeitä, joita se voi nyt myydä kansainvälisillä markkinoilla. Kotimaan työntekijöiden palkat ovat jo kansainvälisellä tasolla, eivätkä siis maahanmuuton myötä muutukaan, kuten edellä esiteltyssä tuotannontekijämallissa. Tällöin työmarkkinoiden sopeutuminen maahanmuuttoon ei tapahdukaan palkkojen muutoksella, vaan lisäämällä maan vientiä näiden työvoimaa enemmän vaativien tuotteiden osalta. (Friedberg & Hunt 1994.)

Tutkijat Friedberg ja Hunt huomauttavat, että käytettäessä tätä mallia arvioitaessa maahanmuuton vaikutuksia työmarkkinoihin, edellisissä kappaleissa esitetty oletus, että maahanmuutto aiheutuu pääasiassa alueiden välisistä palkkaeroista, ei voi pitää paikkaansa, sillä tämän mallin mukaan palkkaeroja rikkaiden ja köyhempien maiden välillä ei ole. Tällöin maahanmuutto voisi aiheutua siitä, että rikkaat maat haluaisivat nostaa matalapalkka-alojen palkkoja keinotekoisesti asettamalla tuontitariffeja näiden alojen tuottamille hyödykkeille, jolloin niiden tuonti vähenisi ja kotimaan näiden alojen työntekijöiden työlle olisi enemmän kysyntää. Tämä johtaisi maahanmuuton lisääntymiseen, kunnes palkat ovat taas kansainvälisellä kilpailullisella tasolla.

Jos maiden tuotantoteknologiat ovatkin erilaiset, eivät tuotannontekijähinnat välttämättä olekaan samalla tasolla kaikissa maissa. Nyt maat eivät välttämättä tuotakaan itse kaikkia tuotteita, vaan tuotanto sekä vienti keskittyvät siihen tuotannontekijään, jota sillä on enemmän. Palkkatasojen erot voivat nyt aiheuttaa maahanmuuttoa runsaan työvoiman tarjonnan maista vähäisen tarjonnan maihin. Maahanmuuton ollessa suhteellisen vähäistä, voivat tuotannontekijähinnat tasoittua kansainvälisen kaupan kautta ilman suurta muutosta palkkatasoon tai tuotantoon. Jos maahanmuutto kuitenkin on hyvin runsasta, voi maahanmuutto johtaa maan tuotannon keskittymisen pääomaintensiivisistä tuotteista työvoimaintensiivisiin. Nyt myös maan vienti keskittyy näihin tuotteisiin. Mikäli maahanmuuttajien kohdemaana on suuri tekijä kansainvälisillä markkinoilla, työvoimaintensiivisten tuotteiden kasvanut virta markkinoille laskee niiden maailmanmarkkinahintaa, mikä taas laskee palkkatasoa.

Arvioitaessa maahanmuuton vaikutuksia Suomeen tämän avoimen talouden teorian mukaan maahanmuutto siis ei vaikuttaisi lainkaan Suomessa vallitsevaan palkkatasoon. On myös erittäin todennäköistä, että ainakaan tällä hetkellä Suomeen

suuntautuva maahanmuutto ei olisi tarpeeksi suurta vaikuttamaan Suomen tuotanto- tai vientirakenteeseen. Teoriassa voisi olla mahdollista, että maahanmuuttomäärät Suomeen lisääntyisivät erittäin suuresti, jolloin Suomen tuotantorakenne alkaisi suuntautua pääomaintensiivisestä tuotannosta työvoimaintensiiviseen, mikä on kuitenkin melko epätodennäköistä.

3.1.3 Palkkatason muutos empiirisissä tutkimuksissa

Maahanmuuton vaikutusta palkkatasoihin on tutkittu Euroopassa vähemmän kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Tutkittavina ovat useimmiten olleet Manner-Euroopan työmarkkinat ja tutkimusmenetelminä on käytetty sekä poikkileikkausaineistoja että aikasarja-analyyssejä. Lisäksi on käytetty eräänlaista koeasetelmatutkimusta, eli tutkimalla muuttoliikkeitä, jotka ovat kohdistuneet tietylle alueelle, ja jonka vaikutukset oletettavasti näkyisivät tämän alueen tietyssä väestönosassa.

Tutkimuskohteeksi on usein valittu kantaväestön palkkatason muutos, kun maahanmuuttajien osuus nousee yhden prosenttiyksikön. Tätä suhdetta kutsutaan joustoksi. Loppujen lopuksi tutkijat eivät havainneet maahanmuutolla olevan suurta vaikutusta eurooppalaisen kantaväestön palkkatasoon, mikä voidaan nähdä seuraavalla sivulla sijaitsevasta taulukosta 2., joka esittelee eri Euroopan maiden työmarkkinoita tutkivista empiirisiä tutkimuksia. Niissä on tutkittu lisääntyneen maahanmuuton vaikutuksia eri aikoina eri työntekijäryhmien, kuten matalasti ja korkeasti koulutetut, työntekijät ja toimihenkilöt. Tutkimuksissa havaitaan maahanmuutolla olevan korkeintaan heikkoja negatiivisia tai heikkoja positiivisia vaikutuksia kantaväestön palkkatasoon, tai ei vaikutusta ollenkaan. (Moisala 2004.)

Taulukko 2. Maahanmuuton vaikutus palkkatasoon Euroopassa (mukaien Moissala 2004).

Tutkimus	Maa ja tarkastelu -ajankohta	Jousto %	Muuta
Hazius (1994)	Saksa, 1984–1991	-0,597–0	
Winter-Ebmer & Zimmermann (1998)	Itävalta, 1985–1994 Saksa, 1987–1994	-0,16 0,02	
Hofer & Huber	Itävalta, 1991–1994	Työntekijät: -0,2	Toimihenkilöihin ei vaikutusta
Hunt (1992)	Ranska, 1962–1968	0-0,8 %	
Dolado, Jimeno & Duce (1996)	Espanja, 1989–1992	Alemman tason osajat: 0,3 Osajat: 0,05	
Haisken-De New & Zimmermann (1996)	Saksa, 1984–1992	Koko työvoima: 0,6	
Brücker, Kreyenfeld & Schräpler (1999)	Saksa, 1990–1995	Koko työvoima: -0,6	

Eräs ja hyvin mielenkiintoinen esimerkki edellä mainitusta koeasetelmatutkimuksesta on massamuutto Kuubasta vuonna 1980, kun Kuuban hallitus lupasi sallia halukkaiden kuubalaisten lähteä maasta. Jopa noin 125 00 kuubalaista saapui tuona vuonna turvapaikanhakijoina veneellä Miamiin, jossa jo asui aikaisemmin tulleita kuubalaissiirtolaisia. Pienelle alueelle kohdistunut hyvin nopeasti ja yhtäkkiä tapahtunut massamuutto kasvatti alueen työmarkkinoiden kokoa puolessa vuodessa jopa 7 prosentilla. Tämän pelättiin aiheuttavan suurta työttömyyttä, palkkojen laskua ja taloudellista ahdinkoa. Kuitenkin kaikkien yllätykseksi Miamin työmarkkinat sopeutuivat hyvin nopeasti eikä kantaväestön tai jo alueella asuvien kuubalaissiirtolaisten palkat laskeneet. Myöskään kantaväestön työttömyydessä ei alueella tapahtunut siirtolaisten tulon takia muutoksia. (Card 1990)

Väestöryhmä, johon maahanmuutto näyttäisi tutkimusten valossa eniten vaikuttavan, ovat jo aikaisemmin maahan muuttaneet ja nimenomaan samaa alkuperää olevat maahanmuuttajat. Uudet saman kansallisuuden ja taustan omaavat maahanmuuttajat näyttäisivät kilpailevan heidän kanssaan osittain samoista töistä, mikä voi laskea heidän palkkatasoaan tai nostaa heidän työttömyyttään. Vaikutus on kuitenkin myös heidän kohdallaan hyvin pieni. (Borjas 1995.)

Tämän päivän Euroopan laajuisen pakolaiskriisin kontekstissa tämän kuubalaisten turvapaikanhakijoiden massamuuton lopputulos on erityisen kiinnostava. Yhdysvaltojen työmarkkinat eroavat kuitenkin hyvin paljon eurooppalaisista esimerkiksi joustavuutensa takia. Lisäksi yrittäjäksi ryhtyminen on siellä suhteellisesti helpompaa kuin esimerkiksi Suomessa, jossa sääntely on erittäin runsasta. On esitetty, että Miamiin asettuneista kuubalaisista suuri osa ryhtyi yrittäjiksi, tai he muuten loivat itse oman työpaikkansa jo olemassa olevista työpaikoista kilpailun sijasta, mikä osaltaan on nopeuttanut työmarkkinoiden sopeutumista ilman työttömyyden kasvua.

On siis vaikea arvioida, kuinka paljon maahanmuutto vaikuttaa Suomessa kantaväestön palkkatasoon. Edellä esiteltyjen laajojen eurooppalaisten tutkimusten perusteella voitaisiin esittää, että palkkatasovaikutukset Suomen työmarkkinoilla jäisivät vähäisiksi, ainakin mikäli minimipalkkoja tai yleisiä palkkasäädöksiä koskevassa suhteellisen tiukassa lainsäädännössä ei tulevaisuudessa tehdä muutoksia. Ilman lainsäädännön muutoksia todennäköisemmin Suomen kohdalla maahanmuuton vaikutukset näkyvät ennemmin työllisyydessä kuin palkkatasossa.

3.2 Maahanmuutto ja työttömyys

Mikä on maahanmuuton vaikutus työttömyyteen? Nostaako se kantaväestön työttömyyttä, kuten pelätään, ja jos, niin kuinka paljon? Tässä kappaleessa pyritään saamaan vastauksia kokoamalla aiheen keskeistä teoreettista ja empiiristä aineistoa, sekä arvioimalla maahanmuuton vaikutuksia suomalaisten työttömyyteen näistä lähtökohdista.

Kuten edellisessä kappaleessa todettiin, ongelmia maahanmuuttajien tullessa työmarkkinoille voi syntyä, jos tämän lisääntyneen työn tarjonnan myötä palkat eivät voikaan laskea tarvittavan matalalle tasolle esimerkiksi hallinnon tai työntekijäjärjestöjen asettaman minimipalkan takia. Tällöin on mahdollista, että komplementaarisen työvoiman työttömyys lisääntyy, kun palkat eivät voi laskea tarpeeksi, jotta yritykset haluaisivat palkata lisää työvoimaa. (Zimmermann 1995.)

Lisäksi jo aiemmin on todettu, että kaikki kotimaan työntekijöitä koskettavat muutokset palkassa voivat vaikuttaa samalla tavalla myös heidän työtuntimääräänsä.

Palkkatason laskiessa osa kotimaan työntekijöistä saattaa työskennellä vähemmän, sillä he saavat nyt vähemmän tuottoa omasta työpanoksestaan. Osa saattaa jopa jättäytyä pois työmarkkinoilta, esimerkiksi jäädä kotiin hoitamaan lapsia tai aloittaa opiskelun, mikä voi laskea kotimaan kansalaisten tilastollista kokonaistyöllisyyttä. Toisaalta se osa työntekijöistä, joiden palkka nousee, työskentelee enemmän, mikä voi kasvattaa kokonaistyöllisyyttä näiden työntekijöiden osalta. Jos palkat kuitenkin eivät ole tarpeeksi joustavia, on todennäköisempää, että maahanmuutto voi aiheuttaa muutoksia työllisyydessä palkkojen laskun ja työaika-vaikutusten sijaan. (Friedberg & Hunt 1994.)

Suomessa palkat ovat tunnetusti varsin jäykkiä, joten tämän perusteella voisi olettaa, että maahanmuutto mahdollisesti vaikuttaisi negatiivisesti edellä kuvatulla tavalla palkkojen kautta alueelliseen työttömyyteen. Onko tämä väite kuitenkin totta Suomen osalta?

Seuraavaksi tutkitaan, onko tälle väitteelle löydettävissä tilastollisia todisteita aikasarjoista työttömyyden sekä maahanmuuton osalta Suomen maakuntien tasolta. Taulukko 3. esittää maakuntien työttömyysasteet sekä niiden muutokset vuoden 2014 kolmannesta neljänneksestä vuoden 2015 kolmanteen neljännekseen, eli vuoden ajalta. Koko Suomen väestön työttömyysaste on tänä aikana noussut 0,3 prosenttiyksikköä. Voidaan kuitenkin nähdä, että työllisyystilanteiden muutokset ovat hyvin erilaisia eri maakunnissa. Esimerkiksi Etelä-Karjalassa työttömyys on noussut jopa 2,5 prosenttia, kun taas Keski-Pohjanmaalla työttömyys on laskenut huimat 3,1 prosenttia vuodessa. Onko maahanmuutolla siis nähtävissä yhteyttä maakuntien työllisyystilanteeseen tilastojen perusteella?

Taulukko 3. Työttömyysasteet maakunnan mukaan 2014/IV - 2015/IV (Suomen virallinen tilasto 2015a).

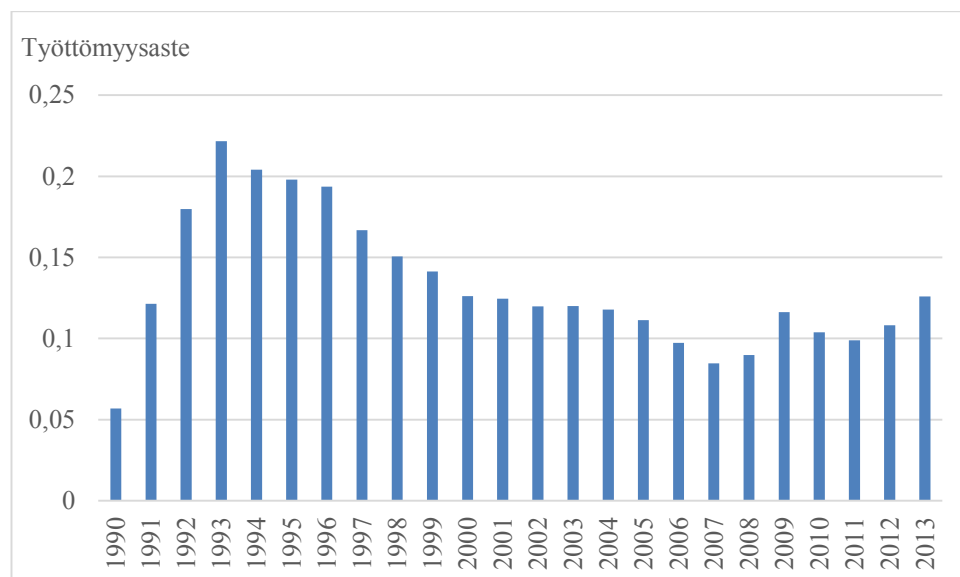
	Vuosi/Neljännes		Muutos
	2014/IV	2015/IV	2014/IV - 2015/IV
	Prosenttia, %	Prosenttia, %	Prosenttiyksikköä
Maakunta:			
Koko maa (ml. Ahvenanmaa)	8,4	8,7	0,3
Uusimaa	7,3	7,2	-0,1
Varsinais-Suomi	10,0	10,3	0,3
Satakunta	7,8	7,0	-0,8
Kanta-Häme	7,1	6,9	-0,2
Pirkanmaa	9,3	10,9	1,6
Päijät-Häme	10,2	10,1	-0,1
Kymenlaakso	11,7	12,9	1,2
Etelä-Karjala	7,4	9,9	2,5
Etelä-Savo	9,6	10,4	0,8
Pohjois-Savo	8,1	7,0	-1,0
Pohjois-Karjala	10,3	9,3	-0,9
Keski-Suomi	8,3	10,6	2,3
Etelä-Pohjanmaa	7,6	8,5	0,9
Pohjanmaa	4,6	6,0	1,5
Keski-Pohjanmaa	9,4	6,3	-3,1
Pohjois-Pohjanmaa	9,2	8,9	-0,3
Kainuu	17,6	15,0	-2,6
Lappi	9,0	11,1	2,2

Lähde: Tilastokeskus

Kuten Saksassa, Suomessakin on selvästi havaittavissa kasvualueita, jotka houkuttavat enemmän sekä maahanmuuttajia että kantaväestöä. Suomen maakunnista suurin ja tärkein tällainen kasvualue on Uusimaa. Alue on Suomen nopeimmin kasvavia alueita, ja se houkuttelee jatkuvasti sekä kantaväestöä että maahanmuuttajia, joista suuri osa on nuorta työikäistä väestöä., mikä käy ilmi tämän tutkielman empiirisessä tutkimuksessa käytetystä tilastokeskuksen aineistosta. Reilun kymmenen vuoden aikana vuodesta 1990 vuoteen 2013 Uudenmaan väestö on kasvanut tasaisesti, ja työttömyysaste on 90-luvun lamavuosien nousun jälkeen pysynyt luonnollisen työttömyyden tasolla noin 5,5 ja 8 prosentin välillä. Tällä välillä kuitenkin maahanmuuttajien osuus Uudenmaan väestöstä on noussut 0,8 prosentista noin 6,6 prosenttiin ja kasvu on ollut nousujohteista. Taulukosta 3. voidaan nähdä, että

Uudellamaalla työttömyysaste on jopa laskenut vuodesta 2014 vuoteen 2015. Vastaavaa kehitystä voidaan nähdä esimerkiksi Varsinais-Suomen sekä Keski-Pohjanmaan maakunnasta, joissa maahanmuuttajaväestö on vuosikymmenen aikana lisääntynyt maakunnista eniten: 1,6 prosentista jopa 11,6 prosenttiin Varsinais-Suomessa, sekä 0,9 prosentista 6,9 prosenttiin Keski-Pohjanmaalla. Kummassakaan näistä maakunnista työttömyys ei ole samassa ajassa kokenut vastaavaa kasvua kuin maahanmuuttajaväestö, vaan kuten Uudellamaalla, lamavuosien jälkeen työttömyys on kokenut vain hienohkoa vaihtelua. Tämä siis näyttäisi tukevan väitettä, että maahanmuutto ei nosta väestön työttömyyttä ainakaan maakuntatasolla. Jos kuitenkin kantaväestö reagoi maahanmuuton lisääntymiseen muuttamalla pois alueelta, voi tämä peittää maahanmuuton aiheuttamia vaikutuksia työttömyyteen. Tällöin täytyy tutkia maahanmuuttoa koko maan tasolla, jotta vaikutuksia voitaisiin havaita.

Kuviosta 5. selviää Suomen työttömyysasteen kehitys vuosien 1990 ja 2013 välillä. Voidaan nähdä, että työttömyys nousi runsaasti 90-luvun lamavuosina ja on sen jälkeen laskenut tasaisesti vuoden 2007 lamaan asti, jolloin työttömyys lähti jälleen nousuun. Vaikka suomalaisten keskuudessa huoli työttömyydestä tuntuu olleen ja olevan edelleen erittäin suurta, on työttömyyden nousu kuitenkin ollut paljon lievempää, kuin 90-luvun laman aikana.

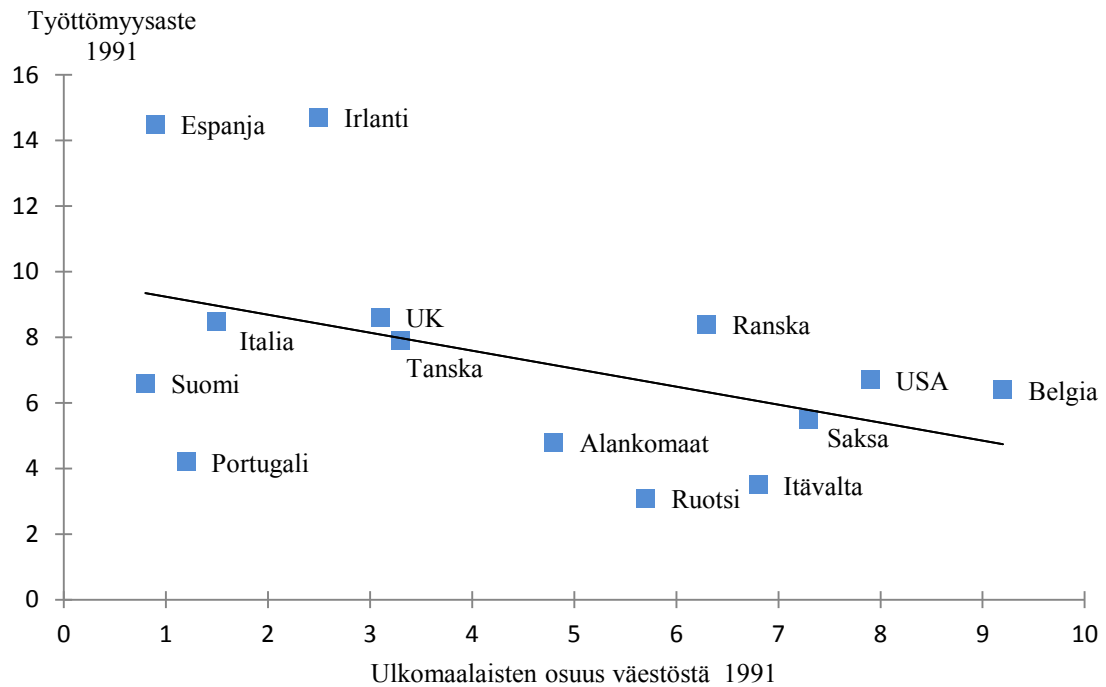
Kuvio 5. Suomen työttömyysasteen kehitys vuosina 1990–2013

Lisääntynyt maahanmuutto on kasvattanut huolta kantaväestön työttömyydestä entisestäänkin. Kuitenkin, kun verrataan kuviota 5. Suomen työttömyysasteesta Suomeen suuntautuvan maahanmuuton kehitykseen samoina vuosina (ks.s: 13, Kuvio 1.) näyttäisi siltä, että maahanmuuton kasvaessa työttömyys olisi samanaikaisesti laskenut. Maahanmuutto ei siis tämän perusteella näyttäisi aiheuttavan minkäänlaista suurtyöttömyyttä Suomessa, vaikka näin pelätään. Toisaalta, jos maahanmuutto on lisääntynyt niinä vuosina, kuin Suomen talouskasvu on ollut runsasta, olisi mahdollista, että mikäli maahanmuutto olisi aiheuttanut työttömyyden lisääntymistä, voisi talouskasvun positiivinen vaikutus työttömyyteen peittää tämän ilmiön. Tällöin työttömyys ei ehkä olisi laskenut niin paljon, kuin se olisi mahdollisesti laskenut jos maahanmuuttoa ei olisi ollut, mutta tätä on erittäin vaikea laskea tai arvioida pelkästään työttömyysasteen ja maahanmuuton korrelaation perusteella. On myös esitetty, että vaikka vaikutuksia ei näkyisi työttömyyden määrässä, voisi maahanmuutto vaikuttaa esimerkiksi pitkäaikaistyöttömyyden lisääntymiseen pidentämällä työttömyyden kestoa, kun lisääntynyt kilpailu työpaikoista mahdollisesti vaikeuttaisi osan työntekijöistä paluuta työelämään (Okkerse 2008). Näitä vaikutuksia Suomen työmarkkinoilla ei ole juuri tutkittu, sillä maahanmuuton vaikutusta pitkäaikaistyöttömyyteen on tilastollisesti hyvin vaikea tutkia.

Maahanmuuton vaikutusta työttömyyteen koko maan tasolla Euroopassa on sen sijaan tutkittu paljon. Tutkimuksissa on otettu huomioon maiden erilaiset väestö- ja tuotantorakenteet, alueelliset erot julkisissa hyödykkeissä ja jopa ilmastot. Maahanmuutolla ei ole laajoissakaan tutkimuksissa havaittu olevan juurikaan vaikutusta maiden työttömyystasoon (ks.esim. Borjas 1994, Hatzius 1994, Pische & Velling 1997, Zimmermann 1995).

Seuraavat kuviot 6. ja 7. esittävät valikoitujen OECD-maiden väestön työttömyysprosentteja sekä maissa asuvien ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osuutta koko maan väestöstä. Ensimmäinen kuvio, eli kuvio 6., esittää tilannetta vuonna 1991. Voidaan nähdä, että vuonna 1991 OECD-maiden välillä on suurta hajontaa sekä työttömyydessä että maahanmuuttajaväestön osuudessa. Esimerkiksi Espanjan ja Irlannin työttömyysprosentit olivat jo kauan ennen vuoden 2007 taluskriisiä hyvin korkealla tasolla. Niiden maahanmuuttajaprozentit ovat kuitenkin eräitä alhaisimmista. Toisaalta esimerkiksi Ranskassa maahanmuuttajia oli enemmän, kuin monissa muissa

maissa, mutta työttömyys oli silti melko korkea. Havaintopisteiden välinen korrelaatiokerroin onkin hyvin lähellä nollaa, eli työttömyyden ja maahanmuuton välillä ei näyttäisi olevan havaittavaa tilastollista korrelaatiota. (Zimmermann 1995).

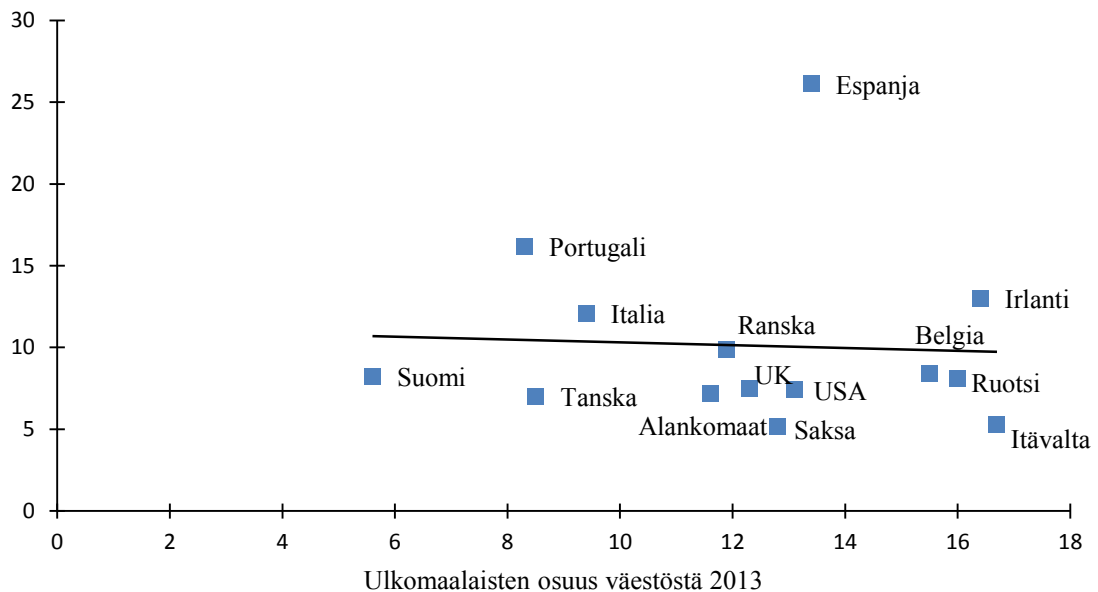

Kuvio 6. Työttömyysprosentti ja ulkomaalaisten osuus väestöstä 14 OECD-maassa vuonna 1991 (mukaiillen Zimmermann 1995:54).

Kuvio 7. esittää vastaavasti samojen maiden työttömyyden ja maahanmuuttajien osuuden väestöstä suhdetta, mutta tilastolliset tiedot on nyt päivitetty vuodelle 2013. Nähdään, että maahanmuuttajien määrä on kasvanut kaikissa esitetyissä maissa.

Myös työttömyysprosentti on noussut koko OECD:ssä, toisissa maissa enemmän, kuin toisissa. Korrelaatiokerroin on nyt vain 0,0028, mikä on vielä pienempi, kuin vuoden 1991 tilastossa. Ei siis näyttäisi siltä, että maahanmuuton ja työttömyyden välillä olisi valituissa 14 OECD-maassa juurikaan mitään korrelaatiota, eli maahanmuutto ei siis tämän perusteella näyttäisi nostavan työttömyysprosenttia maatasolla.

Työttömyysaste
2013

Kuvio 7. Työttömyysprosentti ja ulkomaalaisten osuus väestöstä 14 OECD-maassa vuonna 2013.

Tutkimuksissa on yleensä tutkittu maahanmuuton vaikutusta sillä hetkellä työelämässä mukana olevan väestön aseman muutokseen. Täytyy kuitenkin lisäksi huomioida, että maahanmuutolla voi olla vaikutuksia niihin väestönsiiin, jotka eivät juuri sillä hetkellä ole mukana työelämässä. Okkerse (2008) huomauttaa, että on mahdollista, että maahanmuuton lisääntyminen voi vaikeuttaa työttömiin henkilöihin pidentämällä työttömyysaikaa, koska töihin palaaminen voi vaikeutua kilpailun työpaikoista lisääntyessä.

3.3 Työvoiman liikkuvuus

Kuten aiemmassa kappaleessa esitettiin, lyhyellä aikavälillä alueiden väliset palkkaerot johtavat työntekijöiden muuttoon matalan palkan alueelta korkeamman palkan alueelle. Kuitenkin työvoiman liikkuminen on usein suhteellisen hidasta. Muuttopäätöksen tekeminen voi olla pitkälinen päätös ja käytännön asioiden järjestäminen voi viedä kauan. Alueelliset erot palkoissa ja työllisyydessä voivat siis

pysyä kauan. Pitkällä aikavälillä kuitenkin erot tasoittuvat, kun yritykset voivat sopeuttaa tuotantoaan.

Euroopassa työmarkkinoiden sopeutumisprosessi on erityisen hidasta, mikä johtuu useista syistä (Zimmermann 1995). Euroopan sisällä on todella paljon erilaisia kieliä ja kulttuureita, toisin kuin esimerkiksi USA:ssa, jossa kulttuuriset ja kielelliset erot alueiden välillä ovat pienempiä. Eurooppalaiset markkinat ovat hyvin segmentoituneita ja lisäksi Euroopassa on paljon kansallista työmarkkinoiden sääntelyä kotimaan työntekijöiden aseman turvaamiseksi. Euroopassa virallisilla tutkintotodistuksilla on erittäin suuri painoarvo, mikä haittaa työntekijöiden liikkuvuutta sekä kansallisilla että Euroopan yhteisillä työmarkkinoilla.

EU:n lainsäädäntö on yrittänyt helpottaa sisämarkkinoiden toimintaa ihmisten vapaan liikkumisen helpottamiseksi ja näin nopeuttaa työntekijöiden liikkumista Euroopan sisällä, mutta silti Euroopan sisäinen maahanmuutto ei ole riittävällä tasolla, jotta alueelliset palkkaerot tasoittuisivat. Kuitenkin Euroopan sisäinen liikkuvuus on edelleen riittämättömällä tasolla kansallisten työmarkkinoiden yhtenäistämiseksi ja alueelliset erojen palkoissa ja työllisyydessä eivät näytä tasoittuvan, olisi mahdollista, että EU: ulkopuolelta tuleva maahanmuutto voisi olla osa ratkaisua. Muualta maailmasta tulevat maahanmuuttajat voisivat mahdollisesti lisätä työmarkkinoiden joustavuutta ja nopeuttaa työmarkkinoiden sopeutumista. Tämä vähentäisi työntekijöiden hitaasta liikkuvuudesta EU:n kansalaisille koituvia kustannuksia. (Zimmermann 1995.)

3.4 Maahanmuuttajat suomalaisilla työmarkkinoilla

Maahanmuuttajien määrä suomalaisilla työmarkkinoilla on lisääntynyt runsaasti 1990-luvulta lähtien. Miten maahanmuuttajat pärjäävät suomalaisilla työmarkkinoilla? Kuinka hyvin maahanmuuttajat työllistyvät ja mille aloille? Entä mikä on heidän tulotasonsa ja sen kehitys verrattuna kantaväestöön? Tässä kappaleessa tutkitaan maahanmuuttajien sopeutumista suomalaisille työmarkkinoille aiheesta tehtyjen empiiristen tutkimusten valossa.

Suomi on maahanmuuttajien sopeutumisen työmarkkinoille kannalta mielenkiintoinen tutkimuskohde, sillä meillä hyvin suuri osa työntekijöistä kuuluu työntekijäliittoihin, tuloerot väestönosien välillä ovat koko maailman tasolla suhteellisesti pieniä sekä Suomessa on (ainakin vielä) koko väestön kattava hyvinvointijärjestelmä. (Sarvimäki 2011). Lisäksi Suomessa runsasta maahanmuuttoa on esiintynyt vain muutamien viimeisten vuosikymmenten aikana, minkä takia meillä on suhteellisen lyhyt kokemus maahanmuuttajista työmarkkinoilla. Näiden tekijöiden osalta Suomi eroaa siis hyvin paljon esimerkiksi Yhdysvalloista, joissa maahanmuuttajien sopeutumista työmarkkinoille on tutkittu paljon ja kokemusta on hyvin pitkältä ajalta.

Vaikka ulkomaalaistaustaisista henkilöistä työikäisiä on suurempi osuus, kuin kantaväestöstä, heidän osallistumisensa työmarkkinoille on hieman alhaisempi. Heidän keskuudessaan on myös hieman enemmän opiskelijoita ja työttömiä, sekä muihin ryhmiin kuuluvia, kuten esimerkiksi kotona lapsia hoitavat henkilöt. Työllistymistä hankaloittaa Moisalan (2004) mukaan todennäköisesti eniten suomenkielen opiskelun vaikeus, soveltuvan koulutuksen puute sekä työelämän negatiiviset asenteet maahanmuuttajia kohtaan, vaikkakin asenteet ovat muuttumassa positiiviseen suuntaan. Lisäksi korkeat minimipalkat ja tulonsiirtoina saatavien tukien suuri koko saattavat laskea maahanmuuttajien halukkuutta ottaa vastaan matalapalkkaisia töitä (Sarvimäki 2011).

Toimialat, joilla työskentelee eniten maahanmuuttajia, ovat palveluala, jolla Suomessa työskenteli 71 prosenttia maahanmuuttajista vuonna 2004, sekä teollisuus. Teollisuudessa kuitenkin työskentelee Suomessa huomattavasti vähemmän maahanmuuttajia, kuin muissa OECD-maissa, joissa maahanmuuttajat näyttävät työllistyvän eniten nimenomaan teollisuusaloille.

Yksityisyrittäjiä on maahanmuuttajien keskuudessa suhteellisesti enemmän, kuin suomalaisessa kantaväestössä (Forsander 2002, Moisala 2004). Sanotaan, että yrittäjät ovat markkinatalouden perusta ja yrittäjyyttä vaihtoehtona palkkatyölle yritetäänkin parhaillaan edistää suomalaisten keskuudessa. Tämän vuoksi on positiivista, että maahanmuuttajat ovat kantaväestöä rohkeampia perustamaan oman yrityksen, vaikka toisaalta se voikin olla heille ainoa keino työllistyä. Täytyy muistaa, että monet tänä päivänä Suomen taloudelle tärkeät kaikkien tuntemat yritykset ovat alun perin

maahanmuuttajien perustamia, kuten hollantilaisen maahanmuuttajan perustama Fiskars, sveitsiläissyntyisen maahanmuuttajan pojan, eli toisen sukupolven maahanmuuttajan, perustama Fazer sekä saksalaisen maahanmuuttajan perustama Paulig.

Maahanmuuttajien tulotaso ja sen kehitys Suomessa on erittäin tärkeä indikaattori, kun analysoidaan maahanmuuttajien pärjäämistä suomalaisilla työmarkkinoilla. Koulutustaso on tutkimusten mukaan matalampi maahanmuuttajien kuin kantaväestön keskuudessa, mikä osaltaan selittää maahanmuuttajien alempaa palkkatasoa, mutta se ei ole ainut selittävä tekijä. Matti Sarvimäki (2011) tutkii maahanmuuttajien työmarkkina-asemaa ja sen kehitystä suomalaisilla työmarkkinoilla vuosina 1990–2004. Hän löytää tutkimuksessaan merkittäviä eroja eri maahanmuuttajaryhmien pärjäämisessä suomalaisilla työmarkkinoilla. Ensinnäkin, OECD-alueelta tulleiden maahanmuuttajien pärjääminen työmarkkinoilla, sekä heidän tulotasonsa, on huomattavasti parempi, kuin OECD:n ulkopuolelta tulevien maahanmuuttajien. Ensimmäisen vuoden aikana OECD-maista tulleiden maahanmuuttajien vuosittainen tulotaso oli parhaillaan 60 prosenttia kantaväestön tulosta, kun taas OECD:n ulkopuolelta tulleiden vuositulotaso oli vain noin viidesosa kantaväestön tulotasosta. Tämä ero johtuu Sarvimäen mukaan todennäköisesti ryhmien välisestä erosta työllisyydessä, mistä voisi päätellä, että OECD-alueelta tulevien on helpompi työllistyä Suomessa, kuin muualta tulleiden henkilöiden. Sarvimäki huomauttaa myös, että Suomessa maahanmuuttajien ja kantaväestön työllisyysasteessa on aluksi suurempi ero, kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Australiassa, vaikkakin sen kehitys ajan kuluessa on maissa samanlainen. Lisäksi, maahanmuuttajamiesten ja –naisten välillä on suuria eroja tulotasossa. Maahanmuuttajanaisten tulotaso Suomessa on keskimäärin vain noin puolet maahanmuuttajamiesten tulotasosta, mikä on ilmeisesti yleistä maahanmuuttajien keskuudessa myös esimerkiksi Yhdysvalloissa. Tämän voisi olettaa johtuvan siitä, että maahanmuuttajanaiset saattaisivat herkemmin jäädä kotiin kuin siirtyä työelämään, ja työllistyisivät lähinnä matala-palkka-aloille.

Kaikkien maahanmuuttajaryhmien vuosittaiset tulot kuitenkin kasvavat tasaisesti koko tutkimusvälin ajan. OECD-maista muuttaneiden miesten tulot saavuttavat noin 90 prosenttia kantaväestön keskimääräisestä tulosta 15 vuoden aikana, ja OECD:n

ulkopuolelta tulleiden miesten tulot vakiintuvat samassa ajassa noin 60 prosenttiin kantaväestön tulotasosta. Myös maahanmuuttajien valtiolta saamat tulonsiirrot kertovat heidän pärjäämisestään Suomessa. Tutkimuksesta käy ilmi, että OECD-alueelta tulleiden tulonsiirrot eivät eroa kantaväestön saamista tulonsiirroista koko tutkimusvälillä. Tulotason kasvaessa myös muiden maahanmuuttajien saamat tulonsiirrot laskevat tasaisesti tulotason kasvaessa. OECD -alueen ulkopuolelta tulleiden saamat tulonsiirrot ovat aluksi jopa kaksinkertaiset kantaväestöön verrattuna, mutta konvergoituvat kantaväestön tasolle noin kahdenkymmenen vuoden aikana.

Maahanmuuttajien Suomessa asumisen kestolla on myös suuri merkitys työmarkkinoilla pärjäämiseen. Vaikka kaikkien maahanmuuttajien tulot ovat ensimmäisen vuoden aikana samalla tasolla, maahanmuuttajien, jotka asuivat Suomessa vähemmän kuin viisi vuotta, pärjääminen työmarkkinoilla ensimmäisen vuoden jälkeen ei näytä paranevan ajan myötä, kun taas pidempään maassa pysyneiden tulotaso kasvaa tasaisesti vuodesta toiseen. He eivät myöskään vastaanota juurikaan tulonsiirtoja valtiolta, vaikka heidän tulotonsa on matala. Tätä voidaan selittää kahdenlaisella itsevalikoitumisella. Ensimmäiseksi, jos maahanmuuttaja ei ensimmäisen viiden vuoden aikana ole päässyt työelämään tai kokenut tulotonsa nousseen odotetusti, hän voi pettyä ja päättää muuttaa pois Suomesta. Toiseksi, maahanmuuttajilla, jotka ovat jo alun perin päättäneet asuvansa Suomessa alle viisi vuotta, ei ole syytä investoida aikaansa ja pääomaansa esimerkiksi suomen kielen opiskeluun tai työmarkkinoille pääsyyn. Tämä ilmiö voidaan nähdä hyvin selvästi, kun verrataan alle viisi vuotta ja yli viisi vuotta Suomessa asuneiden maahanmuuttajien tulotasona. Alle viisi vuotta täällä asuneiden maahanmuuttajien tulot laskevat tasaisesti, kunnes he muuttavat pois, kun taas niiden, jotka päätyvät pysyvämpään maassa pysymiseen, tulot nousevat tasaisesti koko tutkimusajankohdan ajalla. (Sarvimäki 2011.)

Vakava ongelma suomalaisilla työmarkkinoilla on, että maahanmuuttajien koulutustaso ei takaa, että he saavat koulutustasoaan vastaavaa työtä. Tällä voi mahdollisesti olla kohtuullisia vaikutuksia Suomen talouteen. Eräässä tutkimuksessa (Barret, Bergin & Duffy 2005) mallinetaan empiirisesti Irlantiin vuosien 1993–2003 välillä saapuneiden maahanmuuttajien vaikutusta kantaväestön matala- ja korkeapalkka-alojen palkkoihin. Tutkimuksesta käy ilmi, että vaikka

maahanmuuttajien koulutustaso oli huomattavasti kantaväestöä korkeampi, he eivät työllistyneet koulutustaan vastaavalle alalle. Tämä johti tutkijoiden mukaan siihen, että vaikka BKT Irlannissa nousi tutkittuna aikana noin 3 prosenttiyksikköä, matalapalkka-alojen palkat laskivat ja lisäksi sekä matala-, että korkeapalkka-alojen työttömyysprosentti kantaväestön keskuudessa kasvoi. Toisaalta, jos maahanmuuttajilla olisi ollut pääsy koulutustaan vastaaville aloille, tutkijoiden arvion mukaan BKT olisi kasvanut enemmän kuin 3 prosenttiyksikköä ja matala, - ja korkeapalkka-alojen välinen palkkaero olisi kaventunut.

Minusta tämä tutkimustulos on hätkähdyttävä, sillä Suomessa maahanmuuttajien on erittäin vaikea työllistyä koulutustaan vastaavalle alalle. Luomalla byrokraattisia esteitä työllistymiselle, esimerkiksi hylkäämällä EU:n ulkopuolelta tulevien ihmisten tutkintotodistukset, tulemmeko samalla huonontaneeksi omaa asemaamme? Luonnollisesti eri puolilla maailmaa tutkintovaatimukset ovat erilaisia ja eritasoisia, ja on tarpeen selvittää kuinka hyvin maahan pyrkivän potentiaalisen työntekijän koulutus vastaa kotimaista vaatimustasoa, mutta tässä voisi olla mahdollinen paikka sääntelyn keventämiselle.

4 MAAHANMUUTON ALUEELLISET TYÖLLISYYSVAIKUTUKSET

Mitkä ovat maahanmuuton todelliset vaikutukset alueellisiin työmarkkinoihin? Empiiristä tutkimusta aiheesta löytyy runsaasti, varsinkin USA:sta. Tässä tutkielmassa keskitytään kuitenkin eurooppalaiseen tutkimukseen, mitä on saatavilla vähemmän. Tämän luvun pääpaino on nimenomaan alueellisella tutkimuksella koko maan työmarkkinoiden tutkimuksen sijaan, mikä tekee siitä kiinnostavamman, sillä alueellisia työmarkkinoita on tutkittu huomattavasti valtakunnallisia markkinoita vähemmän. Esimerkiksi Suomen maakuntien tasolta ei vastaavia maahanmuuton työmarkkinavaikutuksen tutkimuksia löydy.

Ensiksi perehdymme tarkemmin saksalaisten työn taloustieteen tutkijoiden J. Pischen ja J. Vellingin (1997) empiiriseen tutkimukseen, joka pyrkii selvittämään lisääntyneen maahanmuuton todellisia vaikutuksia saksalaisen kantaväestön pärjäämiseen työmarkkinoilla. Tämä tutkimus on eurooppalaisen työmarkkinatutkimuksen kannalta merkittävä, sillä se pyrkii selvittämään vaikutuksia nimenomaan alueellisesti, ei maanlaajuisesti, kuten suurin osa tutkimuksista. Lisäksi Saksan ja Suomen työmarkkinoissa on paljon samoja piirteitä, joten voisi olettaa tutkimusten tulosten pätevän jollain tasolla myös Suomalaisiin työmarkkinoihin. Seuraavaksi tämän tutkimuksen esittelyn jälkeen kappaleessa 4.4 selvitetään maahanmuuton alueellisia vaikutuksia Suomessa tämän tutkimuksen teoreettista pohjaa sekä tutkijoiden käyttämiä malleja hyödyntäen. Lisäksi vertaillaan tutkimusten tuloksia ja pohditaan tulosten merkitystä Suomen työmarkkinoiden kannalta.

4.1 Pische & Velling (1997): Maahanmuuton alueelliset työllisyysvaikutukset Saksassa

Maahanmuutto Saksaan on kasvanut suuresti 1980-luvulta tähän päivään asti. Työmarkkinoille tulevien maahanmuuttajien vaikutusta kantaväestön työmarkkinatilanteeseen on tutkittu viimeaikoina paljon esimerkiksi Yhdysvalloissa. Näissä tutkimuksissa on löydetty hyvin vähäisiä maahanmuuton negatiivisia vaikutuksia kantaväestön työllisyyteen. Saksalaiset, sekä myös suomalaiset, työmarkkinat kuitenkin eroavat varsin paljon Yhdysvaltain työmarkkinoista. Tutkijat Pische ja Velling esittävät teorian, että koska palkkarakenne on Saksassa jäykempi

sekä ammattiliittojen rooli suurempi, olisi maahanmuutolla mahdollisesti suurempi vaikutus työmarkkinoihin.

1980-luvun loppu on heidän mielestään otollinen aikajakso tutkia tätä ilmiötä Saksan työmarkkinoilla, sillä silloin maahanmuutto alkoi taas kääntyä kasvuun 1970-luvun laman jälkeen. Toisen maailmansodan jälkeisen Etelä-Euroopasta suuntautuvan muuttoliikkeen sijaan suurin maahanmuuttajaryhmä saapuikin Itä-Euroopasta. Lisäksi työttömyysaste oli vielä suhteellisen korkea ja pelko siitä, että maahanmuuttajat veisivät kantaväestön työt, oli suuri. Mielenkiintoista on, että tämä tilanne muistuttaa Suomen tämänhetkistä lamanjälkeistä tilaa, jossa maahanmuutto on ajankohtainen aihe.

Aineistona tutkijoilla on poikkileikkausdataa 328 Länsi-Saksan kunnasta vuosilta 1985 sekä 1989. Suurten työssäkäyntialueiden takia he kokoavat alueet 167:si mielekkääksi työmarkkina-alueeksi. Datassa on eriteltynä sekä Saksan sisällä muuttaneet henkilöt että uudet ulkomailta tulleet maahanmuuttajat, mikä on tärkeää, jotta voitaisiin analysoida muuttovirtojen vaikutusta.

Tutkimuksessa maahanmuutto määritellään ulkomaan kansalaisten osuutena koko taloudellisesti aktiivisesta väestöstä, eli jotka ovat iältään 15–64 vuotta. Ulkomaan kansalaisiksi lasketaan myös Saksassa pitempään työskennelleet siirtotyöläiset sekä heidän lapsensa. Pakolaiset eivät osallistu ainakaan heti maahantulonsa jälkeen työmarkkinoille, joten he eivät ole tutkimuksessa mukana. Laittomat maahanmuuttajat eivät tutkijoiden mukaan ole Saksassa suuri ongelma, eikä heistä ole olemassa mitään tilastoa, joten heitä ei myöskään oteta mukaan. Koska osa tilastoissa mukana olevista maahanmuuttajista kuuluu näihin ryhmiin jotka eivät ole taloudellisesti aktiivisia, tutkivat Pische ja Velling lisäksi turkkilaisia maahanmuuttajia omana ryhmänään, sillä tämä ryhmä on heidän mukaansa saapunut Saksaan juuri työn takia, joten tätä ongelmaa ei tässä ryhmässä pitäisi esiintyä.

Seuraavaksi esitellään tutkijoiden tieteellisenä pohjana toimivaa teoriaa, josta edetään tutkijoiden luomiin ekonometrisiin malleihin. Näiden mallien esittelyn jälkeen käydään läpi tutkimuksesta saatuja tuloksia.

4.1.1 Ekonometriset mallit

Tutkimuksen teoreettisena pohjana toimii neoklassinen markkinoiden osatasapainoteoria, jossa keskitytään työn kysyntään. Puhtaasti teorian mukaan lisääntynyt työvoiman tarjonta, joka johtuu maahanmuutosta, laskee palkkoja ja näin oletettavasti vaikuttaa työmarkkinatasapainoon. Teoriassa tämä johtaa kantaväestön työttömyyden lisääntymiseen, vaikka kokonaistyöllisyys kasvaisikin. Seuraava yhtälö (1) kuvaa tätä työmarkkinoiden osatasapainoa:

$$\Delta \log w_{it} = \frac{A \Delta F_{it}}{P_{it-1}}, \quad (1)$$

jossa:

w_{it} = palkka,

A = eri osaamistasojen työn kysynnän ja tarjonnan joustoja kuvaava yhtälö (ks. esim. Altonji & Card 1991)

F_{it} = maahanmuuttajien määrä työmarkkinoilla ja

P_{it} = koko taloudellisesti aktiivinen osa väestöstä.

Pische ja Velling (1997) kuitenkin esittävät, ettei tämän osatasapainoteorian mukainen työmarkkinatulos kuitenkaan välttämättä toteudu käytännössä, ja että vaikutukset työmarkkinoihin ovatkin monimutkaisempia. Maahanmuuttajat voivat olla kantaväestön komplementteja tuotannossa, jolloin matalapalkkaisten osuuden noustessa korkeapalkkaisten työntekijöiden työpanos olisi arvokkaampi, tuotanto nousisi ja työllisyys parantuisi. Lisäksi tämä kilpailutasapaino ei välttämättä kuvaa hyvin työmarkkinoita, koska työmarkkinat eivät välttämättä ole ainakaan puhtaasti kilpailulliset. Maahanmuuttajat myös kuluttavat hyödykkeitä ja palveluita, joita kantaväestö tuottaa, nostaen kantaväestön työn kysyntää. Maahanmuuton vaikutus työmarkkinoihin on siis erittäin monimutkainen ja epäselvä. Lisäkysymyksiä aiheuttaa pääoman liikkuminen alueellisilla markkinoilla, joka on kuitenkin jätetty tästä tutkimuksesta pois. Myös palkkojen vaikutus on jätetty tästä tutkimuksesta pois, koska tutkijat esittävät, että saksalaiset työntekijäliitot ovat vahvoja ja pystyvät asettamaan

saman minimipalkkatason kaikkialla Saksassa, jolloin palkkojen vaikutuksen voidaan ajatella jäävän pieneksi. Tätäkin aihetta on esitelty aiemmin kappaleessa 3.1.

Tutkijat aloittavat yhtälöstä (1), jonka tulkitaan kuvaavan maahanmuuttajien osuuden eksogeenisen kasvun aiheuttamaa työmarkkinamuutosta. Oletuksena ovat siis neoklassinen talous ja vakioiset skaalatuotot, kuten yleensäkin. Maahanmuuttajien tulo työmarkkinoille aiheuttaa shokin, joka johtaa markkinoiden epätasapainoon. Tämän shokin jälkeen markkina palaa takaisin vakaan kasvun tilaan, jossa kokonaistyöllisyys on kasvanut maahanmuuttajien lukumäärällä.

Käyttämällä hyväksi yhtälöä (1) he pyrkivät hyödyntämään tätä lyhyen aikavälin epätasapainoa työmarkkinoilla estimoidakseen maahanmuuton vaikutuksia. Estimointia varten kaava muutetaan muotoon:

$$\Delta z_{it} = \alpha \Delta f_{it} + \Delta x_{it} \gamma + \Delta \varepsilon_{it}, \quad (2)$$

jossa z_{it} on työmarkkinoiden suorituskykyä mittaava muuttuja, joka tässä tutkimuksessa on kantaväestön työllisyys sekä työttömyys. Muutos f_{it} :ssä on muutos maahanmuuttajien osuudessa jaettuna koko 15–64 vuotiaiden työmarkkinoille osallistuvien henkilöiden lukumäärällä. Kontrollimuuttujat x_{it} ovat muita kantaväestön työllisyyteen vaikuttavia tekijäitä, kuten naisten osuus työvoimasta ja eri elinkeinoalojen osuus, poisluettuna palkka ja työllisyys. Differentoinnin myötä mahdollisten alueellisten kiinteiden vaikutusten, eli alueelle ominaisten pysyvien työmarkkinoihin vaikuttavien tekijöiden, tuoma harha häviää. (Pische & Velling 1997)

Seuraavaksi tutkijat olettavat, että työmarkkinoilla tapahtuvat muutokset, jotka näkyvät kontrollimuuttujissa x_{it} vaikuttavat suoraan työllisyyteen tulevaisuudessa. Tämän vaikutuksen lisäämiseksi malliin he esittävät nämä muuttujat nyt viivästetyssä muodossa seuraavasti, jolloin tulevaisuuden arvot riippuvat edellisten periodien arvoista:

$$\Delta z_{it} = \alpha \Delta f_{it} + x_{it-1} \gamma + \varepsilon_{it}. \quad (3)$$

Tutkijat huomauttavat, että tähän malliin voi liittyä endogeenisuuteen liittyvä ongelma, eli esimerkiksi naisten osallistuminen työmarkkinoille voi riippua palkkatason muutoksista, mikä on hyvin todennäköistä. Tällöin muuttajat eivät ole riippumattomia ja estimoinnin tulokset ovat harhaisia. Käytettävissä olevalla datalla tutkijoiden ei ole mahdollista arvioida näitä vaikutuksia, joten he ratkaisevat ongelman muuttamalla lähestymistapaa.

Tutkijat olettavatkin siis, että maahanmuuttajien päätös muuttaa tietylle alueelle riippuu vain ja ainoastaan alueen edellisen periodin työttömyysprosentista, eikä esimerkiksi alueiden välisistä pysyvistä työmarkkinaeroista tai niiden muutoksista. Tällöin malli voidaan esittää muodossa:

$$u_{it} = \beta_1 u_{it-1} + \beta_2 \Delta f_{it} + e_i, \quad (4)$$

jossa u_{it} on työttömyysprosentti, joka riippuu edellisen periodin työttömyydestä sekä maahanmuuttajien osuuden muutoksesta työmarkkinoilla. Tutkijat ovat sekä omien, että myös muiden tutkimustulosten perusteella vahvasti sitä mieltä, että työttömyys on keskiarvohakuinen (*mean reverting*), eli se pyrkii ajan kuluessa palaamaan omaan keskiarvoonsa. Siksi heidän mielestään tämä yhtälö olisikin paras malli kuvaamaan maahanmuuton vaikutusta työllisyyslukuihin, sillä se sallii työttömyyden keskiarvohakuisuuden.

Tämän analyysin jälkeen tutkijat pohtivat mahdollisuutta, että maahanmuuttajien määrän muutos edellisestä periodista, eli maahanmuuttajien virta, vaikuttaisi alueellisiin työmarkkinoihin ja lyhyen ajan työllisyyteen enemmän, kuin maahanmuuttajien absoluuttinen määrä työmarkkinoilla. He tutkivat tätä samalla ekonometrisellä menetelmällä, joka perustuu yhtälöön (4). (Pische & Velling 1997.)

Näyttäisikin siltä, että saksalaisilla työmarkkina-alueilla maahanmuuttajien virta vaikuttaa kantaväestön työllisyyteen lyhyellä aikavälillä vahvemmin, kuin maahanmuuttajien absoluuttinen määrä työmarkkinoilla. Maahanmuuttajien virta näyttäisi vaikuttavan negatiivisesti kantaväestön työllisyyteen, vaikka vaikutukset eivät olekaan kovin suuria. Lyhyellä aikavälillä siis maahanmuuttajien kasvava määrä

nostaa alueellista työttömyyttä. Pitkällä aikavälillä, kun maahanmuuttajien määrä alueella vakiintuu, vaikutukset kuitenkin tasoittuvat.

4.1.2 Tutkimuksen tulokset

Tutkijat Pische ja Velling (1997) pyrkivät selittämään kantaväestön työllisyys-, sekä työttömyysprosentteja työmarkkinoilla estimoimalla maahanmuuton vaikutuksia alueellisiin työmarkkinoihin vuosien 1985 ja 1989 välillä. Lisäksi huomioidaan myös yleisiä työmarkkinoiden toimintaan vaikuttavia tekijöitä, kuten työikäisen väestön ja naisten osuus työmarkkinoilla.

Tutkimuksen mukaan työttömyys on korkeampaa pohjoisessa sekä läntisessä Saksassa, jonne raskasteollisuus on keskittynyt, sekä maan kaakkoisessa osassa maaseudulla. Maahanmuuttajat näyttävät olevan keskittyneet matalimman työttömyyden alueelle maan keskiosiin, Reinin jokilaakson alueelle, missä sijaitsee suuria metropolialueita. Tutkijoiden mukaan näyttäisi siltä, että vielä vuonna 1989 maahanmuutto näytti olleen keskittynyt samoille alueille, missä on jo toisesta maailmansodasta lähtien ollut paljon maahanmuuttajia ja siirtotyöläisiä.

Työllisyysprosentti oli maahanmuuttajien keskuudessa korkeampi kuin kantaväestöllä vuonna 1985, mutta tippui vahvasti vuoteen 1989 mennessä. Kuitenkin maahanmuuttajien kokonaismäärä työmarkkinoilla kasvoi työikäisten maahanmuuttajien määrän kasvaessa.

Alueilla, joilla oli jo korkea työllisyysprosentti, työllisyys myös kasvoi eniten. Toisaalta alueet, joilla alun perin esiintyi korkeaa työttömyyttä, hyötyivät enemmän työttömyyden laskusta. Koska maahanmuuttajien määrä näyttää korreloivan vahvasti työttömyyden kanssa (koska maahanmuuttajat preferoivat matalan työttömyyden alueita) ja työttömyys on selvästi keskiarvohakuinen, tutkijat pitävät parhaana työttömyyden estimaattorina *mean reversion* -mallia, eli yhtälön (4) mallia, jossa työttömyyttä selitetään edellisen periodin työttömyydellä ja maahanmuuttajien osuuden muutoksella. (Pische & Velling 1997.)

Taulukko 4. Maahanmuuttajien vaikutus alueellisiin työmarkkinoihin (mukaien Pische & Velling 1997:601).

Selitettävä muuttaja	Kaikki ulkomaalaiset			Turkkilaiset		
	Mean reversion -malli	Differenssi -malli (OLS)	Differenssi -malli (IV)	Mean reversion -malli	Differenssi -malli (OLS)	Differenssi -malli (IV)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Työllisyysaste 15–64 -vuotiaat, kaikki	- 0,75 ^b (0,22)	- 0,2 (0,23)	0,54 - 0,41 [0,178]	- 0,24 (0,42)	0,77 (0,43)	- 0,11 (0,74) [0,643]
Työllisyysaste 15–64 -vuotiaat, kantaväestö	- 0,44 ^b (0,22)	- 0,34 (0,23)	0,52 (0,43) [0,188]	- 0,06 (0,42)	- 0,46 (0,50)	- 0,55 (0,75) [0,591]
Työttömyysaste	0,12 (0,16)	1,07 ^b (0,21)	1,98 ^b (0,41) [0,015]	- 0,32 0,37	1,57 (0,48)	2,28 ^b (0,71) [0,004]

^b = 5 % merkitsevyytaso, keskiarvot esitetty suluissa, *p*-arvot hakasuluissa.

Taulukko 2. esittää eri malleilla saadut estimointitulokset maahanmuuttajien vaikutuksesta alueellisiin työmarkkinoihin. Tulokset ovat samankaltaisia sekä kaikkien ulkomaalaisten, että turkkilaisen väestön kohdalla. Differenssimallista, eli sarakkeesta (3) tutkijat löytävät vahvan yhteyden edellisen periodin maahanmuuttajien osuuden ja työttömyysprosentin muutoksen välillä. Löydös selittyy sillä, että maahanmuuttajat valikoivat asuinpaikakseen matalan työttömyyden alueen. Näillä aluilla työttömyys siis laskee hitaammin, kun alueelle virtaa uutta työvoimaa, jonka työllistyminen vie aikaa. Tutkijat tähdentävät lisäksi, että kantaväestön kasvun lisäksi alueella johtaa samalaiseen tulokseen kuin maahanmuuttajien määrän kasvu.

Sarakkeen (4) estimointituloksista voidaan nähdä, että suurentunut maahanmuuttajien virta laskee kantaväestön työllisyyttä sekä myös kokonaistyöllisyyttä. Tulos ei ole linjassa kilpailullisten työmarkkinoiden teorian kanssa, koska sen mukaan työntekijöiden määrän lisääntymisen pitäisi nostaa kokonaistyöllisyyttä. Tutkijoiden mukaan tämä voi johtua siitä, että maahanmuuttajat ovat matala-palkka-aloilla ja vahvojen ammattiliittojen määräämä minimipalkka ei anna varaa uusien työntekijöiden palkkaamiseen, jolloin työllisyys ei voi nousta. Toinen selitys on, että juuri saapuneiden maahanmuuttajien osallistuminen työmarkkinoille on alhaisempi,

kuin maassa pidempään asuneiden, mikä laskee kokonaistyöttömyyttä lyhyellä aikavälillä. Tutkijat eivät kuitenkaan löydä viitteitä siitä, että kasvanut maahanmuutto nostaisi työttömyyttä pitkällä aikavälillä. (Pische & Velling 1997.)

Tutkijat pohtivat, että havaitut maahanmuuton heikot negatiiviset lyhyen aikavälin vaikutukset voisivat johtua myös siitä, että maahanmuuttajien tullessa alueelle kantaväestö reagoisi muuttamalla pois alueelta. Muuttovirtojen analyysi kuitenkin paljastaa, että näin ei ole, vaan on olemassa kasvualueita, jotka houkuttavat sekä maahanmuuttajia että kantaväestöä. Maahanmuutto ei siis näytä vaikuttavan kantaväestön muuttopäätöksiin, joten kantaväestön reagoiminen kasvaneeseen maahanmuuttoon ei näytä vaikuttavan alueen työttömyyteen.

Lisäksi he analysoivat erikseen maahanmuuttajien muuttovirtojen vaikutusta alueen työttömyyteen, sillä maahanmuuttajien suhteellisen osuuden muutokseen voivat vaikuttaa muutkin seikat kuin maahanmuutto itsessään, esimerkiksi kantaväestön määrän muutokset. Maahanmuuttovirtojen tutkimisen avulla voidaan siis eristää nimenomaan maahanmuuton tuottamat vaikutukset. Tämän analyysin tulokset ovat yhteneväisiä edellä esitettyjen tulosten kanssa, eli havaitut vaikutukset ovat hyvin pieniä, vaihtelevasti positiivisia ja negatiivisia, eivätkä suurimmaksi osaksi tilastollisesti merkitseviä. Ainut selvästi merkitsevä tulos on vuodelta 1989, joka tutkijoiden mukaan johtuu kuitenkin siitä, että sinä vuonna Saksaan saapui suuri määrä saksalaisia paluumuuttajia, joiden status saapuessa on merkitty ulkomaalaiseksi, mutta vaihdettu myöhemmin kotimaan kansalaiseksi. Näiden alueiden, joille paluumuuttajia saapui, jättäminen pois regressioista poisti tämän ilmiön, joten heidän mielestään todennäköisesti kyse oli nimenomaan siitä.

Tutkimuksessa löydetyt maahanmuuton erittäin heikot negatiiviset vaikutukset aluetyöttömyyteen lyhyellä aikavälillä, sekä vaikutusten häviäminen kokonaan pitkällä aikavälillä, ovat osittain ristiriidassa puhtaan työmarkkinoiden osatasapainon teorian kanssa. Ne ovat ristiriitaisia myös muutaman aiemmista empiirisistä tutkimuksista kanssa, joissa löydetään korkeampaa työttömyyttä ja palkkojen madaltumista varsinkin aloilla, joilla työskentelee paljon maahanmuuttajia (ks. esim. Winkelmann & Zimmermann 1993: 255–283, De New & Zimmermann 1994). Erot voivat johtua siitä, että tämä tutkimus käsittelee Saksan vakaan taloudellisen kasvun

aikaa, kun taas eriävät tutkimukset analysoivat huonomman taloudellisen tilanteen aikaa, jolloin työttömyys oli muutenkin korkeampi, ja jolloin Saksaan muuttaneita siirtotyöläisiä eniten työllistävä valmistussektori alkoi supistua. Näissä tutkimuksissa lisäksi on käytetty hieman eriäviä metodeja.

Toisaalta tutkimus tuottaa hyvin samanlaisia tuloksia niiden aiempien empiiristen tutkimusten kanssa, joiden aineiston käsittely ja mallit ovat samankaltaisia tämän tutkimuksen kanssa (ks. esim. Hatzius 1994, Velling 1995) (Pische & Velling 1997). Seuraavassa kappaleessa käytetään hyväksi edellä esiteltyjä malleja ja tutkitaan niiden avulla maahanmuuton vaikutuksia alueellisiin työmarkkinoihin Suomessa sekä vertaillaan tutkimusten tuloksia.

4.2 Maahanmuuton alueelliset työllisyysvaikutukset Suomessa: empiirinen tutkimus

Tutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä selvittämään, onko maahanmuutolla vaikutusta suomalaisen kantaväestön asemaan kotimaisilla työmarkkinoilla. Tutkimuksen kohteena ovat suomalaisen työikäisen väestön työllisyys- sekä työttömyysluvut, joissa tapahtuvia muutoksia pyritään selittämään ulkomaalaisten osuuden muutoksella. Tutkimuskohteina ovat koko maan sijaan alueelliset muutokset.

Tutkimus pohjautuu erittäin mielenkiintoiseen Pischen ja Vellingin (1997) Saksalaisten työmarkkinoiden tutkimukseen, joka on esitelty edellä. Suomalaisissa ja saksalaisissa työmarkkinoissa on paljon yhteneviä piirteitä, kuten lähes kaikilla eurooppalaisilla työmarkkinoilla vallitseva tietynlainen jäykkyys, mikä varsinkin työelämän murrostilanteissa voi hidastaa muutoksiin sopeutumista. Lisäksi molemmissa maissa on vahvoja ammattiliittoja, jotka voivat vaatia poliittista johtoa asettamaan minimipalkat tietylle tasolle, mikä luo edelleen lisää jäykkyyttä työmarkkinoille. Oletettavissa onkin, että tämän tutkimuksen tulokset ovat ainakin suurimmilta osin yhteneväisiä esitetyn tutkimuksen kanssa.

Aluksi esitellään tutkimuksessa käytettävää aineistoa. Sen jälkeen perehdytään itse tutkimuksen kulkuun käymällä läpi neljä eri estimointimallia edellä esitellyn

saksalaisen tutkimuksen mukaisesti, sekä vertaillaan näitä malleja keskenään. Lopuksi vertaillaan näiden kahden tutkimuksen tuloksia ja pohditaan tulosten syitä.

4.2.1 Aineisto

Aineistona tähän tutkimukseen käytetään Tilastokeskuksen dataa koko Suomen sekä 18 maakunnan tasolta, poisluettuna Ahvenanmaa. Muun muassa vuosikohtaiset työllisyys-, sekä työttömyysasteet maakunnittain, ulkomaalaisten osuus väestöstä, vuosittainen maahanmuutto sekä muuttoliikkeet eri alueiden välillä, eri toimialojen osuudet alueittain, matala-, ja korkeapalkka-alojen osuudet ja naisten osuus työvoimasta ovat tilastotiedoissa eriteltyinä. Dataa on käytettävissä vuodesta 1990 aina vuoteen 2013 asti, mikä mahdollistaa tarkemman vuosikohtaisen tutkimuksen, kuin edellä esitellyn Pischen ja Vellingin (1997) tutkimuksen poikkileikkausaineisto.

Maahanmuuttajien osuuden kuvaamiseksi on saatavilla useita eri muuttujia, joista on tähän tutkimukseen valittu ulkomaalaistaustaisen 15–64-vuotiaan väestön osuuden koko väestöstä. Tämän voisi ajatella kuvaavan parhaiten taloudellisesti aktiivista osaa maahanmuuttajataustaisista henkilöistä, jotka osallistuvat työmarkkinoille. Myös kantaväestön ikäjakauma on huomioitu estimaateissa lisäämällä kontrollimuuttujaksi kantaväestöön kuuluvien 15–64-vuotiaiden osuus koko väestöstä.

Valitettavasti saatavilla olevassa aineistossa työttömyys-, ja työllisyysasteet eivät ole eritelty kantaväestön ja maahanmuuttajien osalta, kuten esimerkkitutkimuksessa, vaan tässä käytetyt työttömyys- ja työllisyysasteet ovat aggregaatteja koko väestöstä.

Aineistosta nähdään, että tutkittavalla aikavälillä, eli vuosina 1990–2013, ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osuus on kasvanut tasaisesti kaikissa maakunnissa. Maahanmuutto näyttää olevan vahvasti keskittynyt Varsinais-Suomeen, jossa ulkomaalaisten osuus on kasvanut noin 1 prosentista reiluun 10 prosenttiin vuoteen 2013 mennessä. Suomen eteläisillä ja läntisillä alueilla, eli Uudellamaalla, Satakunnassa sekä Keski-Pohjanmaalla ulkomaalaisten osuus on tänä aikana noussut noin puolesta prosentista hieman alle 6 prosenttiin. Itä- sekä Pohjois-Suomessa taas ulkomaalaisten osuus on kasvanut hitaammin, alle puolesta prosentista reiluun 2 prosenttiin.

Vuodesta 1990 vuoteen 1995 asti työttömyys nousi laman takia koko maassa jopa 20 prosenttiyksikköä, mutta on sen jälkeen laskenut tasaisesti vuoteen 2005 asti, jonka jälkeen se on lähtenyt taas heikkoon nousuun näihin päiviin asti. Työttömyyden kehitystä koko Suomen sekä maakuntien tasolla on esitelty tarkemmin edellä kappaleessa 3.1. Tässä kappaleessa keskitytään tutkimaan, mikä on maahanmuuton mahdollinen vaikutus alueen työttömyyteen.

4.2.2 Tutkimuksen kulku

Oletuksena ovat neoklassinen talous ja vakioiset skaalatuotot, kuten teoriapohjana toimivassa edellä esitellyssä tutkimuksessa.

Aloitamme analyysin perusmuotoisesta regressiomallista, eli alla olevasta yhtälöstä (5), joka on johdettu työmarkkinoiden osatasapainoa kuvaavasta yhtälöstä. Tämä malli on samaa muotoa, kuin Pischen ja Vellingin (1997) yhtälö (2). Yhtälö pyrkii kuvaamaan työmarkkinoilla tapahtuvaa muutosta kun maahanmuuttajien suhteellinen osuus kasvaa. Heidän tullessaan työmarkkinoille syntyy teorian mukaan työn tarjonnan lisääntymisen myötä muutos, joka johtaa markkinoiden epätasapainoon. Maahanmuuttajien osuuden muutos oletetaan mallissa eksogeeniseksi. Regression avulla pyritään estimoimaan, kuinka suuri osuus kantaväestön työllisyydestä tai työttömyydestä oikeastaan johtuu tästä maahanmuuttajien osuuden muutoksesta, ja kuinka suuri osuus johtuu muista tekijöistä, jotka ovat mukana mallissa kontrollimuuttajina. Tämä perusyhtälö on siis muotoa:

$$z_{it} = \mu_i + \lambda_t + \alpha f_{it} + x_{it}\gamma + \varepsilon_{it}, \quad (5)$$

jossa:

z_{it} = työttömyysaste tai työllisyysaste,

μ_i = maakuntakohtainen kiinteävaikutus,

λ_t = vuosikohtainen kiinteävaikutus, ja

f_{it} = ulkomaalaisten suhteellinen osuus.

x_{it} :t on kontrollimuuttujia, esimerkiksi työllisyysosuudet eri toimialoilla, kuten maa- ja metsätalous, teollinen toiminta, rakentaminen, tukku- ja vähittäiskauppa, majoitusala, rahoitustoiminta, koulutus, sosiaali- sekä terveysala. Lisäksi kontrollimuuttujiksi on lisätty korkeasti ja matalasti koulutettujen osuudet työllisistä, naisten osuus työllisistä, 18–64 vuotiaiden osuus väestöstä sekä väestötiheys.

Alaindeksit i ja t viittaavat kyseessä olevaan alueeseen ja vuoteen.

Kun kyseessä on paneelimalli, johon on kerätty havaintoja eri alueilta, kuten tässä tutkimuksessa Suomen maakunnista, on mahdollista, että alueilla on joitain piileviä tekijöitä, jotka ovat alueelle ominaisia ja säilyvät yli ajan. Siksi tässä käyttämäni malliin on lisätty niin kutsutut maakuntakohtaiset kiinteät vaikutukset, jotta näiden aluekohtaisten tekijöiden osuus ei vaikuttaisi tutkimustulokseen.

Lisäksi on mahdollista, että on olemassa sellaisia tekijöitä, jotka ovat kaikille alueille yhteisiä ja vaihtelevat yli ajan, esimerkiksi yleiset taloudelliset olosuhteet, joten malliin on lisätty kontrollimuuttujaksi myös vuosikohtaiset kiinteät vaikutukset. Loogisesti ajatellen näiden molempien kiinteiden vaikutusten lisääminen malliin pitäisi tuottaa harhattomampia tuloksia. Lisäksi kiinteiden vaikutusten olemassaolon ekonometrisen testaamisen mukaan ne tulisivat olla mallissa mukana.

Seuraavaksi, jotta voitaisiin minimoida tämä kiinteiden vaikutusten malliin luoma estimaattien harhaisuus, joudutaan perusmallin yhtälöä hieman muokkaamaan. Differoitaessa kontrollimuuttujat tämä mahdollisten alueellisten, eli maakuntakohtaisten, kiinteiden vaikutusten tuoma harha häviää, ja estimoitava malli on seuraava:

$$\Delta z_{it} = \beta_0 + \lambda_t + \alpha \Delta f_{it} + \Delta x_{it} \gamma + \varepsilon_{it}, \quad (6)$$

jossa:

Δz_{it} = työttömyysasteen tai työllisyysasteen muutos,

β_0 = vakiotermi

λ_t = vuosikohtainen kiinteä vaikutus,

Δf_{it} = muutos ulkomaalaisten suhteellisessa osuudessa, ja

Δx_{it} = ovat muutokset kontrollimuuttujissa.

On myös mahdollista, että kontrollimuuttujat eivät olekaan riippumattomia tekijöitä, vaan riippuvat muuttujan omista aikaisemmista arvoista. Esimerkiksi siis työllisyysosuudet eri toimialoilla tai korkeasti koulutettujen osuus työllisistä, riippuisivatkin edellisten vuosien osuuksista, mikä on hyvin järkeenkäypää. Tällöin näissä kontrollimuuttujissa tapahtuvat muutokset olisivatkin endogeenisiä. Tutkijat esittävätkin, että tämä olisi kyseisessä mallissa hyvin todennäköistä. He ottavatkin tämän seuraavaksi huomioon yhtälössään (3), lisäämällä kontrollimuuttujat malliin differoinnin sijaan viivästettyinä. Lisäämällä nämä viivästetyt kontrollimuuttujat malliini, olisi estimoitava funktio seuraavan lainen:

$$\Delta z_{it} = \beta_0 + \lambda_t + \alpha \Delta f_{it} + x_{it-1} \gamma + \varepsilon_{it}, \quad (7)$$

jossa x_{it-1} ovat viivästetyt kontrollimuuttujat.

Entä jos kaikki ulkomaalaiset valitsevatkin tulevan asuinpaikkansa alueen edellisen periodin työllisyyden tai työttömyyden mukaan? Pische ja Velling (1997) toteavat, että hyvin suurella todennäköisyydellä tällaista valikoitumista tapahtuu. Tällöin kaikkiin edellä esitöimöituihin malleihin sisältyy endogeenisuuden ongelma, joka aiheuttaa harhaisia estimaatteja.

Tähän ongelmaan he esittävät ratkaisuksi instrumenttimuuttujan käyttöä, jolloin instrumenttimuuttujaksi valittu on oltava vähintäänkin heikosti eksogeeninen, eli valittu instrumenttimuuttuja ei saa vaikuttaa suoraan työllisyys-, tai työttömyysasteeseen. Tätä he eivät kuitenkaan pidä hyvänä ratkaisuna, joten tätä mahdollista ratkaisutapaa ei tässä tutkielmassa käytetä.

Toinen ongelman mahdollinen ratkaisu, jota tutkijat pitävät parempana, on jättää mallista pois alueiden välillä vallitsevat pysyvät erot työllisyydessä ja työttömyydessä, ja olettaa, että ulkomaisten suhteellisen osuuden muutos riippuu vain alueen aiemmasta työllisyys-, tai työttömyysasteesta. Tämä juontuu tutkijoiden mukaan siitä, että maahanmuuttajat pyrkivät muuttamaan alueille, joilla työttömyys on ollut edellisellä periodilla matalampi. Tällöin estimoitava malli näyttäisi seuraavalta:

$$z_{it} = \mu_i + \lambda_t + \alpha_1 z_{it-1} + \alpha_2 \Delta f_{it} + x_{it-1} \gamma + \varepsilon_{it}, \quad (8)$$

jossa työllisyys-, tai työttömyysasteen muutos z_{it} ja kontrollimuuttujat x_{it} riippuvat edellisestä arvostaan ja maakunta- ja vuosikohtaiset kiinteät vaikutukset eivät ole enää mallissa mukana. Malli noudattaa edellä esitetyn yhtälön (4) muotoa. Malli mahdollistaa nyt työttömyyden keskiarvohakuisuuden, mikä on tutkijoiden mielestä erittäin tärkeää, sillä työttömyys näyttää olevan vahvasti keskiarvohakuinen.

Maahanmuuttajien virran vaikutuksia Suomen maakuntien työllisyyteen ei tämän tutkimuksen puitteissa ollut mahdollisuutta tutkia, mutta se olisi erittäin kiinnostava aihe jatkotutkimuksen kannalta.

Seuraavassa kappaleessa käydään saatuja tuloksia maahanmuuton vaikutuksesta Suomen maakuntien kantaväestön työllisyyteen. Lisäksi vertaillaan tuloksia esimerkkitutkimukseen ja pohditaan saatuisten tulosten taustalla piileviä syitä.

4.2.3 Tutkimuksen tulokset

Taulukkoon 3. on koottu edellisessä kappaleessa esitellyillä menetelmillä estimoitujen regressioiden tulokset. Vertailtavuuden vuoksi taulukko noudattaa pääosin Pischen ja Vellingin (1997) esimerkkiä (ks.s.50: Taulukko 4.). Alkuperäisessä tutkimuksessa tilastollinen merkitsevyys oli 5 prosentin tasolla, mutta tässä tutkimuksessa osan tuloksista tilastollinen merkitsevyys on jopa 1 prosentin tasolla, joten tulosten voisi olettaa olevan suhteellisen hyvin todellisuutta kuvaavia. Selitettävänä muuttujina sarakkeessa (1) ovat koko väestön 15–64 –vuotiaiden työllisyysaste, sekä koko väestön työttömyysaste. Olisi ollut suotavaa, että työllisyysasteet olisivat olleet

eriteltyinä kantaväestön ja ulkomaalaistaustaisten osalta, kuten esimerkkitutkimuksessa, mutta valitettavasti sellaista tilastoa ei ollut tämän työn tekohetkellä saatavissa.

Taulukko 5. Maahanmuuttajien vaikutus alueellisiin työmarkkinoihin Suomessa

Selitettävä muuttuja (1)	Perusmalli (2)	Differenssi -malli (3)	Viivästetyt kontrolli -muuttujat (4)	Mean reversion -malli (5)
Työllisyysaste 15–64 -vuotiaat, kaikki	– 0,004 ^{bb} (0,001)	– 0,001 (0,002)	0,001 (0,003)	0,826 ^{bb} (0,037)
Työttömyysaste	0,002 (0,001)	0,001 (0,003)	– 0,001 (0,004)	0,694 ^{bb} (0,021)

^{bb} = 1 % merkitsevyystaso, keskirvirheet esitetty suluissa.

Sarakkeesta 2 on luettavissa perusmallin regression, eli yhtälön (5), tulokset, analysoitaessa maahanmuuton vaikutusta maakuntien työttömyyteen ja työllisyyteen. Esimerkiksi perusmallissa maahanmuuton vaikutuskerroin 15–64-vuotiaan väestön työllisyyteen olisi siis -0,004, mikä on tilastollisesti merkitsevä tulos. Tämä tarkoittaa, että mallin mukaan maahanmuuton kasvu yhdellä asteella laskisi koko väestön työllisyyttä noin 0,004 astetta. Maahanmuuton vaikutus työllisyyteen olisi siis tämän mallin mukaan negatiivinen, mutta hyvin pieni. Työllisyyden ja työttömyyden samansuuntainen muutos on mahdollista, sillä maahanmuutto voi esimerkiksi samanaikaisesti nostaa tietyn väestön työllisyyttä ja laskea jonkin toisen väestönosan työllisyyttä.

Regressioilla (6) ja (7), eli differenssimallilla sekä viivästetyillä kontrollimuuttujilla estimoidut vaikutukset taulukon sarakkeissa 3 ja 4 ovat niin ikään hyvin pieniä. Niiden arvot sekä etumerkit ovat malleissa mielenkiintoisesti päinvastaiset. Tulokset eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä, joten mallien tulokset eivät ole luotettavia eikä niitä kannata huomioida tämän enempää.

Sen sijaan yhtälöllä (8), joka sallii työttömyyden keskiarvohakuisuuden, saadut tulokset ovat tilastollisesti merkitseviä jopa yhden prosentin luottamusvälillä. Näyttäisi siis, että tämä olisi luotettavin malli kuvaamaan maahanmuuton vaikutusta

maakuntatason työllisyyslukuihin Suomessa. Sen mukaan nykyisenlaisen maahanmuuton lisääntyminen nostaisi sekä alueellista työllisyysastetta että työttömyysastetta. Kokonaisvaikutus maakuntien työllisyyteen on mallin mukaan positiivinen, sillä työllisyys nousee voimakkaammin, kuin työttömyys. Työllisyyden nousu johtuu alueen työvoiman kasvusta ja sen myötä alueen kokonaistuotannon lisääntymisestä maahanmuuttajien tullessa työmarkkinoille.

Positiivisia työllisyysvaikutuksia esiintyy siis todennäköisesti enemmän niissä maakunnissa, joissa on ennestään suhteellisesti enemmän korkean osaamistason työntekijöitä, joille maahanmuuttajat ovat komplementteja. Tällaisia maakuntia ovat esimerkiksi Uusimaa, Pirkanmaa ja Pohjois-Pohjanmaa. Näillä alueilla matalan osaamistason työntekijöiden lisääntyminen maahanmuuton kautta nostaa enemmän korkean osaamistason työntekijöiden palkkoja ja tuottavuutta, jolloin myös maakunnan kokonaistuotanto ja kokohyvintointi kasvavat. Tällaiset maakunnat siis hyötyisivät maahanmuutosta keskimääräistä enemmän.

Työttömyysasteen nousu on mallin mukaan kuitenkin merkittävä, noin 0,7 prosenttiyksikköä. Työttömyyden nousu johtuu todennäköisesti siitä, että koska Suomeen tulevista maahanmuuttajista suurin osa on matalan osaamistason työvoimaa, he kilpailevat matalan osaamistason omaavan kantaväestön kanssa samoista töistä. Tämä nostaa ainakin lyhyellä aikavälillä matalan osaamistason väestönosan työttömyyttä. Työttömyysaste alueella nousee sitä enemmän, mitä jäykempiä palkat ovat sopeutumaan lisääntyneeseen työvoiman tarjontaan. Tämä voi olla mahdollinen ongelma, sillä Suomessa varsinkin juuri matalapalkka-aloilla ovat voimassa minimipalkat, jotka voivat estää palkkojen riittävän jouston. Voidaan olettaa negatiivisten työllisyysvaikutusten olevan suurimpia palvelualoilla, sillä suurin osa Suomeen tulevista maahanmuuttajista työllistyy juuri palvelueloille. Negatiiviset työllisyysvaikutukset ovat suurempia niissä maakunnissa, joissa suuri osa väestöstä on matalan osaamistason työntekijöitä, kuten esimerkiksi Kainuu. Näissäkin maakunnissa kuitenkin kokonaistyöllisyyden kasvu johtaisi tuotannon kasvuun pitkällä aikavälillä.

Toisaalta palkkojen laskulla voi olla positiivisia vaikutuksia alueen yrityksille. Työvoimakustannusten lasku voi mahdollistaa uusien työntekijöiden palkkaamisen, varsinkin mikäli Suomen tiukkaa työn sääntelyä ja työnantajalle säädettyjä maksuja ja

velvollisuuksia kevennettäisiin. Joustavuuden lisääminen ja sääntelyn alentaminen voisivat yhdessä palkkakustannusten alenemisen kanssa nostaa alueen yritysten kansallista kilpailukykyä, mikäli maahanmuuttajat työllistyisivät alueen yrityksiin.

Lisäksi, käytettävissä olevan työvoiman lisääminen on erittäin tärkeässä asemassa Suomen tulevaisuuden kannalta, sillä työvoimaa tarvittaisiin tulevaisuudessa entistä enemmän, jotta nykyisenkaltainen hyvinvointivaltionmalli oli mahdollinen. Suomen huoltosuhde on jo nykyiselläänkin keho, joten kaikkia keinoja, joilla työvoimaa voidaan lisätä, tulisi käyttää. Varsinkin muuttotappiokunnissa alkaa olla pulaa työikäisestä väestöstä, jolloin niiden huoltosuhde on kestäättömällä tasolla. Maahanmuutto on eräs nopeimmista keinoista, jolla alueen työvoimaa voitaisiin kasvattaa.

Toisaalta, kuten edellä esitettiin, kun Suomeen tulevien maahanmuuttajien koulutustausta eroaa paljon alueen kantaväestön osaamistasosta, eli kun maahanmuuttajat ovat suhteellisesti vähemmän koulutettuja kuin alueen suomalaisväestö, he muuttavat alueen työväestön koostumusta. Mitä enemmän näitä maahanmuuttajia saapuu alueen työmarkkinoille, sitä enemmän matalasti koulutettujen työntekijöiden välillä kilpailu lisääntyy ja pitkällä aikavälillä palkat laskevat, jolloin tämän väestöosan hyvinvointi laskee tulojen laskun myötä.

Maahanmuutto voi näin aiheuttaa työntekijöiden eriarvoistumista, kun matalasti koulutettujen henkilöiden, joiden palkka on jo valmiiksi matalampi, palkka laskee entisestään ja työmarkkina-asema huononee. Toisaalta maakunnissa, joihin tulee paljon matalasti koulutettuja maahanmuuttajia ja tämä ongelma voisi olla suuri, tulee onneksi yleensä myös korkeasti koulutettuja, sillä Suomen kasvualueet vetävät kaikenlaista työvoimaa. Tällainen alue on esimerkiksi Uudenmaan alue, jonne muuttaa sekä matalasti että korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia, mikä tasoittaa tilannetta alueella. Kuitenkin useissa maakunnissa työntekijöiden eriarvoistumista voisi ehkäistä houkuttelemalla lisää korkeasti koulutettua työvoimaa, jotta työvoiman koostumus ei alueella muutu. Tällöin negatiiviset palkkavaikutukset minimoituvat ja tuotannon kasvu mahdollistuu ilman tuloerojen kasvua tai eriarvoistumista. Toisaalta lisäämällä korkeakoulutettujen maahanmuuttajien osuutta korkean palkan aloilla, kuten lääkärit

ja insinöörit, voisi olla mahdollista jopa laskea tuloeroja, sillä korkeapalkkaisten työntekijöiden palkat laskisivat tämän kaltaisen työn tarjonnan lisääntyessä.

Maahanmuutolla on siis moninaisia vaikutuksia alueiden työmarkkinoihin ja tuotantoon. Onkin erittäin tärkeää, että päättäjien tasolla ymmärretään sekä maahanmuuton positiivisia että negatiivisia vaikutuksia, jolloin on mahdollista tasapainottaa hyödyt ja haitat. Tällöin on mahdollista säädellä ja kohdistaa maahanmuuttoa maakuntiin järkevästi ja realistisesti, jolloin voidaan sekä optimoida maahanmuutosta saatavat hyödyt että tunnistaa ja ehkäistä mahdollisia ongelmia.

Tutkimuksen tulokset maahanmuuton työllisyysvaikutuksista ovat kaiken kaikkiaan hyvin yhteneväisiä Pischen ja Vellingin tulosten kanssa. Tämän tutkimuksen perusteella näyttäisi, että itseasiassa maahanmuuton vaikutus alueelliseen työttömyyteen on Suomessa vielä pienempi, kuin Saksan työmarkkinoilla. Lisäksi kontrollimuuttujilla, kuten naisten sekä varsinkin korkeapalkka-aloilla työskentelevien osuudella alueen työllisistä, näyttäisi olevan maahanmuuttoa suurempi vaikutus Suomen maakuntien kokonaisväestön työllisyyslukuihin. Kaikissa muissa yhtälöissä, paitsi yhtälössä (7), korkeakoulutettujen osuuden työvoimasta vaikutus on tilastollisesti merkitsevä jopa yhden prosentin luottamusvälillä. Yhtälössä (5) oli korkeakoulutettujen osuuden vaikutus työllisyysasteeseen -0,92 ja työttömyysasteeseen 0,93, yhtälössä (6) vastaavat luvut olivat -1,58 ja 1,87, sekä yhtälössä (8) kertoimet ovat -0,07 ja -0,37. Kertoimet poikkeavat toisistaan niin, että on vaikea arvioida vaikutuksen oikeaa suuruutta. Kuitenkin voidaan esittää, että korkeakoulutettujen osuudella työvoimasta on ainakin yhtä suuri vaikutus alueellisiin työllisyysasteisiin kuin maahanmuutolla. Maahanmuutto ei siis näyttäisi olevan työttömyyttä vahvasti aiheuttava tekijä Suomen maakunnissa.

Täytyy kuitenkin huomioida, että tässä tutkimuksessa tulokset koskevat vain tutkimusaikavälillä työmarkkinoilla mukana olevaa väestöä. Maahanmuuton vaikutukset piilotyöttömyyteen sekä työttömyyden kestoon suomalaisilla työmarkkinoilla ovat vielä tutkimattomia, mutta eräiden tutkimusten (ks. esim. Okkerse 2008) mukaan maahanmuutto voi mahdollisesti pidentää työttömyyden kestoa muutamalla prosentilla vaikeuttamalla takaisin työmarkkinoille pääsyä.

Vaikka useissa tutkimuksissa, mukaan luettuna Suomen aineistolla tehty tutkimus, on löydetty vain heikko negatiivinen yhteys paikallisten työmarkkinoiden maahanmuuttajien määrän ja kantaväestön palkkojen välillä, Borjas (1995) esittää, että tämä heikko korrelaatio ei välttämättä tarkoita, etteikö maahanmuuttajilla olisi suurta vaikutusta kantaväestön palkkaan. Hän huomauttaa, että tutkimuksissa usein oletetaan paikallisten työmarkkinoiden olevan suljettu talous sen jälkeen kun maahanmuutto on tapahtunut. Näin ei kuitenkaan todellisuudessa ole, vaan paikalliset työmarkkinat ovat avoimia talouksia, joiden välillä tapahtuu kaupankäyntiä, sekä myös pääoman että työvoiman vaihtoa myös maahanmuuton jälkeen. Tällöin tuotannontekijähinnat pyrkivät tasoittumaan alueiden välillä. Jos alueen yritykset ja työntekijät maahanmuuton lisääntyttyä muuttavat muualle saadakseen paremman tuoton panokselleen, ei paikallisten työmarkkinoiden aikasarja-analyysillä välttämättä saada näkyviin maahanmuuton vaikutusta, vaan tällöin täytyy tutkia työmarkkinoita makrotasolla. Samaa mieltä ovat myös Pische ja Velling. Koska myös maan sisäiset alueet ovat avoimia talouksia, niiden välillä on eroja tuotannontekijähinnoissa. Analysoitaessa muuttoliikkeiden vaikutuksia on oletettava, että palkat ovat lyhyellä aikavälillä hyvin jäykkiä. Jos palkat tasoittuvat alueiden välillä nopeasti, alueellisella analyysillä ei pystytä selvittämään todellista alueellista vaikutusta, koska vaikutukset leviävät nopeasti maanlaajuiseksi. Tällöin alueellinen vaikutus virheellisesti putoaa lähelle nollaa ja todellinen vaikutus on estimoitavissa vain maanlaajuisen datan aikasarja-analyysillä. Tämä tulee ottaa huomioon myös Suomen alueellisia työmarkkinavaikutuksia tutkittaessa. Koko maan tasolla tehdyissä tutkimuksissa, joita käsitellään kappaleessa 3.2., ei ole kuitenkaan löytynyt viitteitä siitä, että tällä ilmiöllä olisi merkittävää vaikutusta tämän tutkimuksen tutkimustuloksiin.

5 YHTEENVETO

Tämän tutkielman tarkoitus on tutkia maahanmuuttajien vaikutusta alueellisiin työmarkkinoihin eurooppalaisilla ja varsinkin suomalaisilla työmarkkinoilla. Ilmiötä on pyritty lähestymään monesta näkökulmasta ja tieteellisiin tutkimuksiin nojaten. Maahanmuuttoa on esiintynyt Euroopassa jo hyvin pitkään ja myös nykyistä suuremmassa mittakaavassa. Esimerkiksi maailmansotien jälkeen siirtolaisuus oli hyvin yleistä ja kansalaisten pelot maahanmuuttoa kohtaan olivat täsmälleen samat, kuin tämän päivän Euroopassa. Pelot, kuten suurtyöttömyys, eivät kuitenkaan toteutuneet silloin, ja tuskin toteutuvat tänäkään päivänä.

Maahanmuuttoon on monia syitä, joista vain osa on taloudellisia. Maahanmuuttopäätökseen liittyy taloudellisten seikkojen lisäksi paljon henkilökohtaisia ja kokemuksellisia seikkoja, jotka ovat osana määrittämässä muuttopäätöksen syntyä, kohdemaassa asumisen kestoa sekä henkilön pärjäämistä kohdemaan työmarkkinoilla. Maahanmuuttajat vaikuttavat kohdemaan talouteen monella tavalla, muun muassa maan tuotantokapasiteetin, eri alojen palkkatasojen sopeutumisen sekä lyhyellä aikavälillä myös työllisyysvaikutusten kautta. Tutkimusten mukaan maahanmuutolla ei kuitenkaan ole suurta suoraa vaikutusta kantaväestön palkkoihin tai työllisyystilanteeseen, vaan sillä voi olla korkeintaankin suhteellisen heikko negatiivinen tai joissain tilanteissa jopa positiivinen vaikutus kantaväestön työmarkkinatilanteeseen. Maahanmuuttajat voivat lisäksi nopeuttaa työmarkkinoiden sopeutumista lisäämällä niiden joustoa.

Suomalaisilla työmarkkinoilla maahanmuuttajat kohtaavat monia haasteita muun muassa kielen ja asenteiden takia, mikä aiheuttaa heille vaikeuksia siirtyä suomalaisille työmarkkinoille. He, jotka pääsevät työmarkkinoille kohtuullisessa ajassa pärjäävät vuosi vuodelta paremmin ja heillä on motivaatiota integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan. Ongelmana on kuitenkin, että maahanmuuttajat saavat harvoin koulutustaan vastaavaa työtä, millä voi olla negatiivisia vaikutuksia Suomen taloudelle, sillä paljon inhimillistä kapasiteettia ja osaamista menee hukkaan. Lisäksi kouluttamattoman kantaväestön työmarkkinatilanne huononee kaikkien maahanmuuttajien joutuessa kilpailemaan matalan osaamistason työpaikoista, vaikka he voisivat työllistyä muillekin aloille.

Suomen eri maakunnissa vallitsevat hyvin erilaiset työmarkkinaolosuhteet muun muassa työllisyysasteen osalta. Samat kasvukeskukset houkuttavat sekä kantaväestöä että maahanmuuttajia. Maahanmuuttajien määrän lisääntyminen maakunnissa ei nosta maakuntien kokonaistyöttömyysastetta, päinvastoin kokonaistyöllisyys itseasiassa kasvaa maahanmuuton myötä, mikä kasvattaa myös alueiden kokonaistuotantoa ja kokonaishyvintä. Maahanmuutto voi täten nostaa maakuntien kilpailukykyä ja parantaa niiden huoltosuhdetta.

Kuitenkin, jos maahanmuuttajien koulutustaso poikkeaa paljon kantaväestöstä, voi maahanmuuttajien tulo työmarkkinoille huonontaa Suomen tapauksessa matalasti koulutettujen henkilöiden työmarkkina-asemaa. Varsinkin jos palkat eivät pitkälläkään aikavälillä jousta tarpeeksi, työttömyys voi näillä aloilla lisääntyä. Nämä negatiiviset vaikutukset ovat suuremmat niissä maakunnissa, joissa suuri osuus väestöstä työskentelee matalapalkka-aloilla. Tämän eriarvoistumisen ehkäisemiseksi tulisi Suomen maakuntiin houkutella enemmän korkeasti koulutettua työvoimaa, jotta työvoiman alueellinen koostumus koulutustaustan mukaan ei muuttuisi.

Pakolaiset ja turvapaikanhakijat eivät ole määritelmän mukaan maahanmuuttajia, joten he eivät ole mukana tässä tutkielmassa käytetyissä tilastoissa. Kuitenkin heidän voisi olettaa pitkällä aikavälillä olevan pääsääntöisesti matalapalkka-aloille työllistyvää työvoimaa, joten olisi mahdollista arvioida, että ainakin osittain heillä olisi samankaltaisia vaikutuksia työmarkkinoihin kuin varsinaisilla maahanmuuttajilla. Tutkimukset tukevat tätä olettamusta, sillä myös esimerkiksi kantaväestön määrän lisäys aiheuttaa samoja vaikutuksia työmarkkinoille, kuin maahanmuuttajien määrän lisäys (ks. esim. Pische & Velling 1997).

Tulevaisuus näyttää, miltä eurooppalaiset ja suomalaiset työmarkkinat näyttävät kymmenen tai viidenkymmenen vuoden päästä. Melko varmaa kuitenkin on, että maahanmuutto ja sen luoma monikulttuurisuus tulee lisääntymään myös suomalaisilla työmarkkinoilla. Olisi siis järkevää, että taloudellisia ja poliittisia päätöksiä tehtäessä maahanmuuttoon ja sen tuomiin taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin suhtauduttaisiin asenteellisuuden sijaan neutraalisti ja tieteellisistä teorioista sekä faktatiedosta käsin.

6 LÄHTEET

- Altonti, J. G., Card, D. (1991). The effects of immigration on the labor market outcomes of less-skilled natives. Teoksessa: Abowd, J.M., Freeman, R. B., (toim.). *Immigration, trade, and the labor market*. Chicago: University of Chicago Press, 201-234.
- Barrett, A., Bergin, A., & Duffy, D. (2006). The labour market characteristics and labour market impacts of immigrants in Ireland. *Economic and Social Review*, 37(1), 1.
- Borjas, G. J. (1994). The economics of immigration. *Journal of Economic Literature* 32(4), 1667–1717.
- Card, D. (1990). The impact of the Mariel boatlift on the Miami labor market. *Industrial & Labor Relations Review* 43.2 (1990): 245-257.
- De New, J. & Zimmermann, K. (1994). Native Wage Impacts of Foreign Labor: A Random Effects Panel Analysis. *Journal of Population Economics* 1994 (7), 177-192.
- Elinkeinoelämän valtuuskunta (2015). EVA Analyysi: Tulevaisuuden tekijät – Suomi ei pärjää ilman maahanmuuttoa. Saatavilla: <<http://www.eva.fi/blog/2015/01/29/eva-analyysi-tulevaisuuden-tekijat-suomi-ei-parjaa-ilman-maahanmuuttoa/>>. Viitattu: 16.5.2015.
- Euroopan komissio (2010). Eurobarometer 71: Future of Europe. Saatavilla: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb71/eb713_future_europe.pdf> Viitattu: 18.5.2015.
- Euroopan komissio (2015a). Eurostat: GDP up by 0.4% in the euro area and the EU28. Saatavilla: <<http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-press-releases/-/2-13052015-BP>>. Viitattu: 16.5.2015.
- Euroopan komissio (2015b). Eurostat: Employment rate of people aged 20 to 64 in the EU up to 69.2% in 2014. Saatavilla: <<http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-press-releases/-/3-07052015-AP>>. Viitattu: 16.5.2015.
- Forsander, A. (2002). Luottamuksen ehdot: Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. (1. painos). Helsinki, Vammalan kirjapaino Oy.
- Friedberg, R. M., & Hunt, J. (1995). The impact of immigrants on host country wages, employment and growth. *The Journal of Economic Perspectives*, 9(2), 23–44.
- Hatzius, J. (1994). *The Unemployment and Earnings Effect of German Immigration*. University of Oxford, Institute of Economics and Statistics.
- Moisala, J. (2004). Maahanmuutto ja sen taloudelliset vaikutukset. Raportteja 4. Palkansaajien tutkimuslaitos, Helsinki.

- OECD (2012). Immigrants by level of education: Share in the total of foreign-born, 2005/06. Saatavilla: <http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oezd/economics/oezd-economic-surveys-european-union-2012/immigrants-by-level-of-education_eco_surveys-eur-2012-graph27-en#page1>. Viitattu: 29.4.2016.
- OECD (2015). International Migration Outlook 2015. Saatavilla: <<http://www.oecd.org/migration/international-migration-outlook-1999124x.htm>> Viitattu: 27.4.2016.
- OECD (2016). Labour market statistics. Saatavilla: <<https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>> Viitattu: 30.4.2016.
- Pische, J. & Velling, J. (1997). Employment Effects of Immigration to Germany: An Analysis Based on Local Labor Markets. *The Review of Economics and Statistics* 1997 79(4), 594–604.
- Sarvimäki, M. (2011). Assimilation to a Welfare State: Labor Market Performance and Use of Social Benefits by Immigrants to Finland. *The Scandinavian Journal of Economics*, 113(3), 665-688.
- Siljander, E. (2006). Dynaaminen työn kysyntä ja heterogeeninen jousto ja sopeutuminen. *Työpoliittinen Aikakauskirja* 2006 (1), 8–18.
- Sjaastad, L.A. (1962). The Cost and Returns of Human Migration. *Journal of Political Economy* 70, 80–93.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön koulutusrakenne: Liitetaulukko 1. 15 vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen ja sukupuolen mukaan 2013 . Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/vkour/2013/vkour_2013_2014-11-06_tau_001_fi.html> Viitattu: 4.4.2016.
- Suomen virallinen tilasto (2015a). Työvoimatutkimus Joulukuu 2015, Liitetaulukko 43. Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/tyti/2015/12/tyti_2015_12_2016-01-27_tau_043_fi.html>. Viitattu: 15.2.2016.
- Suomen virallinen tilasto (2015b). Väestörakenne, Vuosikatsaus 2014. Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/vaerak/2014/01/vaerak_2014_01_2015-12-10_tie_001_fi.html>. Viitattu: 16.2.2016.
- Tilastokeskus (2015). Maahanmuuton voitto pieneni vuotta aiemmasta. Saatavilla: <http://www.tilastokeskus.fi/til/muutl/2014/muutl_2014_2015-05-29_tie_001_fi.html>. Viitattu: 14.2.2016.
- Tilastokeskus (2016). Syntyperä ja taustamaa. Saatavilla: <http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/syntypera_ja_ta.html>. Viitattu: 16.2.2016.
- Velling, J. (1995). Immigration und Arbeitsmarkt - Eine empirische Analyse für die Bundesrepublik Deutschland. Baden-Baden, Nomos Verlag.

Väestöliitto (2013). Tilastotietoa: Maahanmuuttajat. Saatavilla: <http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotietoa/maahanmuuttajat>. Viitattu: 16.2.2016.

Winkelmann, R. & Zimmermann, K. (1993). Ageing, Migration and Labour mobility. *Labour Markets in an Ageing Europe* 1993. Cambridge: Cambridge University Press.

Zimmermann, K .F. (1995). Tackling the European migration problem. *Journal of Economic Perspectives* 9(2), 45–62.